

Stenografični zapisnik

sedme seje

deželnega zbora kranjskega

v Ljubljani

dne 17. novembra 1905.

Navzoči: Prvosednik: Deželni glavar Oton pl. Detela. — Vladni zastopnik: C. kr. deželni predsednik Teodor Schwarz in c. kr. okrajni glavar Viljem Haas. — Vsi članovi razen: knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič, Karol Luckmann in Njega ekselencenca baron Jožef Schwegel. — Zapisnikar: Deželni tajnik Franc Uršič.

Dnevni red:

1. Branje zapisnika 6. deželnozborske seje dne 14. novembra 1905.
2. Naznanila deželnozborskega predsedstva.
3. Priloga 47. Ustavnega odseka poročilo o nujnih predlogih poslancev dr. Susteršiča in tovarišev v zadevi spremembe deželnega reda in deželnega volilnega reda ter poslancev Ivana Hribarja in tovarišev v zadevi spremembe državnozborskega volilnega reda (k prilogi 35 in 36).
4. Priloga 50. Proračun deželnega zaklada za leto 1906.
5. Priloga 51. Poročilo deželnega odbora o dovolitvi 5% naklade na najemnino v Ribniškem trgu.
6. Priloga 52. Poročilo deželnega odbora o preložitvi okrajne ceste Čatež-Lipa z dotičnim načrtom zakona.
7. Utemeljevanje samostalnega predloga gospoda poslanca Vilj. Pfeiferja in tovarišev v zadevi zgradbe Belokranjske železnice (k prilogi 46).
8. Utemeljevanje samostalnega predloga gospoda poslanca Ivana Hribarja in tovarišev glede oprostive po potresu poškodovanih poslopj od deželnih prikklad.
9. Priloga 49. Poročilo finančnega odseka o nujnem predlogu poslancev Dr. Susteršiča, Povšeta in tovarišev o pooblastitvi deželnega odbora, da sme zagotovljati deželne prispevke za vodovodne zgradbe in uravnave rek (k prilogi 38 in 39).
10. Volitev deželnega odbornika iz kurije velikega posestva.
11. Priloga 26. Poročilo deželnega odbora o tem, da voli deželni zbor 4 člane in 4 namestnike v pridobninsko deželno komisijo za Kranjsko, potem 8 članov in 8 namestnikov v prizivno komisijo glede osebne dohodnine za Kranjsko.

Stenographischer Bericht

der siebenten Sitzung

des krainischen Landtages

in Laibach

am 17. November 1905.

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Otto Edler von Detela. — Regierungsvertreter: R. k. Landespräsident Theodor Schwarz und k. k. Bezirkshauptmann Wilhelm Haas. — Sämtliche Mitglieder mit Ausnahme von: Fürstbischof Dr. Anton Bonaventura Jeglič, Karl Luckmann und Seine Erzellenz Freiherr Josef Schwegel. — Schriftführer: Landschafts-Sekretär Franz Uršič.

Tagesordnung:

1. Lesung des Protokolles der 6. Landtagsitzung vom 14. November 1905.
2. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.
3. Beilage 47. Bericht des Verfassungsausschusses über die Dringlichkeitsanträge der Abgeordneten Dr. Susteršič und Genossen in betreff Änderung der Landesordnung und der Landtagswahlordnung sowie der Abgeordneten Ivan Hribar und Genossen in betreff der Änderung der Reichsratswahlordnung (zur Beilage 35 und 36).
4. Beilage 50. Vorschlag des Landesfonds für das Jahr 1906.
5. Beilage 51. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Bewilligung einer 5% Auflage von den Mietzinserträgen im Markte Reifnitz.
6. Beilage 52. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Umlage der Bezirksstraße Čatež-Lipa unter Anschluß des betreffenden Gefehtentwurfes.
7. Begründung des selbständigen Antrages des Herrn Abgeordneten Wilhelm Pfeifer und Genossen in betreff Erbauung der Weißtrainerbahn (zur Beilage 46).
8. Begründung des selbständigen Antrages des Herrn Abgeordneten Ivan Hribar und Genossen, betreffend die Befreiung der durch das Erdbeben zerstörten Gebäude von den Landesumlagen.
9. Beilage 49. Bericht des Finanzausschusses über den von den Abgeordneten Dr. Susteršič, Povše und Genossen gestellten Dringlichkeitsantrag, betreffend die Ermächtigung des Landesauschusses zur Abgabe der Erklärung bezüglich Zusicherung des Landesbeitrages zu den Wasserleitungsanlagen und Flußregulierungen (zur Beilage 38 und 39).
10. Wahl eines Landesauschussesmitgliedes aus der Kurie des Großgrundbesitzes.
11. Beilage 26. Bericht des Landesauschusses, betreffend die vom Landtage vorzunehmende Wahl von 4 Mitgliedern und 4 Stellvertretern in die Erwerbsteuer-Landeskommission für Krain, dann von 8 Mitgliedern und 8 Stellvertretern in die Personaleinkommensteuer-Berufungskommission für Krain.

Deželni glavar:

Konstatujem sklepčnost visoke zbornice in otvarjam sejo.

Prosim gospoda zapisnikarja, da prečita zapisnik zadnje seje.

Ker se je zadnjič ugovarjalo, da se je zapisnik prečital samo v nemškem jeziku, sem jaz zadevo zasledoval in našel, da obstoji do danes nerazveljavljeni sklep visokega deželnega zbora, da se ima zapisnik spisati in verificirati v obeh jezikih, in sicer je visoki deželni zbor to sklenil po predlogu ustavnega odseka v seji dne 4. oktobra 1869. Od slučaja do slučaja se je od tega odstopilo in se je zapisnik čital v slovenskem ali nemškem jeziku, vendar pa ta sklep do danes še ni bil preklican in se glasi (bere — lieft):

«Sejni zapisniki se z natančnim ozirom na § 12. opravnega reda pišejo in verificirajo v slovenskem in nemškem jeziku».

Torej če se je pozneje na predlog deželnega glavarja izjemoma dovolilo, da se je zaradi skrajšanja obravnave čital zapisnik enkrat v slovenskem in enkrat v nemškem jeziku, zgodilo se je to na podlagi tega, da sta se pa zmerom tudi oba zapisnika verificirala.

Da torej ne bo nobene kontroverze, se postavim zopet na stališče do danes nepreklicanega deželnozbornskega sklepa in se bo zapisnik zopet bral v obeh jezikih.

Poslanec dr. Krek:

Stališče deželnega zbora proti temu, v katerem jeziku naj se berejo zapisniki sej, pokazalo se je pri predzadnji seji.

Ker sedaj proti izjavi gospoda predsednika ne morem momentanno ničesar storiti, prijavljam le, da bom, ako pri njej vztraja, potem po prečitaniu zapisnika stavil v zmislu sklepa predzadnje seje primeren predlog.

Deželni glavar:

Prosim sedaj gospoda zapisnikarja, da prečita zapisnik zadnje seje v slovenskem in nemškem jeziku.

1. Branje zapisnika VI. deželnozbornske seje dne 14. novembra 1905.

1. Lesung des Protokolls der VI. Landtags-Sitzung vom 14. November 1905.

Tajnik Uršič

(bere zapisnik VI. seje v slovenskem in nemškem jeziku — lieft das Protokoll der VI. Sitzung in slovenischer und deutscher Sprache).

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Krek se je oglasil k besedi k zapisniku.

Poslanec dr. Krek:

V predzadnji seji sem pojasnil, kako stališče vzemamo nasproti zapisnikom deželnega zbora. (Posl. dr. Šusteršič — Abg. Dr. Šusteršič: «Tako je!»)

V zmislu svojega takrat natančno preciziranega stališča predlagam:

«Visoki deželni zbor skleni: Zapisnik v slovenskem jeziku se odobri, v nemškem jeziku se ne odobri» (Odobranje na levi in živahno ploskanje na galerijah — Beifall links und lebhaftes Händeklatschen auf den Galerien).

Deželni glavar:

Gospod poslanec grof Barbo ima besedo.

Abgeordneter Graf Barbo:

Ich bedauere lebhaft, daß wieder Anlaß genommen wurde, die Verlesung des deutschen Protokolls der letzten Sitzung zur Sprache zu bringen, wodurch gewiß nichts anderes bezweckt wird, als daß der nationale Friede, an dessen Erhaltung es jedem Patrioten gelegen ist, neuerdings gestört werde; wir erachten den Antrag als unzulässig, denn es wurde keine Einwendung gegen den Inhalt des Protokolls gemacht. Nur wenn gegen den Inhalt ein Einwand gemacht wird, kann das Protokoll nicht genehmigt werden; nun, das ist nicht der Fall; es ist nicht behauptet worden, daß der slovenische und der deutsche Text nicht identisch sind, folglich ist dieser Antrag nach unserem Erachten vollkommen ungerechtfertigt und unzulässig.

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Krek ima besedo.

Poslanec dr. Krek:

Sklicujem se na sklep predzadnje seje, ko je gospod grof Barbo isto navajal, da je to nujni predlog in je dal gospod glavar kljub temu glasovati o njem. Vsled tega mislim, da se ne da ničesar več navesti proti našemu predlogu.

Deželni glavar:

Gospod poslanec grof Barbo ima besedo.

Abgeordneter Graf Barbo:

Demgegenüber muß ich konstatieren, daß in der vorletzten Sitzung nur der deutsche Text verlesen worden ist; es wäre möglich gewesen, daß im deutschen Texte etwas vorhanden gewesen wäre, was nicht richtig ist. Nachdem aber beide Texte verlesen wurden, ist diese Behauptung unbegründet; ich protestiere ganz energisch dagegen, daß dieser Antrag zur Abstimmung gelangen würde.

Deželni glavar:

Pripominjam, da sta oba zapisnika identična, če se je pa predlog stavil, da naj se samo eden verificira, ima visoka zbornica vsekako pravico, o tem glasovati. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Tako je!») Sicer je pa visoki zbornici na prosto voljo dano, da glasuje za ta predlog, ali ne.

Prosim torej gospode, ki so za predlog gospoda poslanca dr. Kreka, da izvolijo vstati.

(Zgodi se. — *Gefchieht.* — Poslanec dr. Šusteršič [proti središču]: — *Abgeordneter Dr. Šusteršič* [zum Zentrum gewendet]: «No, no, gospodje! Kaj pa sedite? Prosim, gospod deželni glavar, štejte glasove!»)

Deželni glavar:

Prosim gospode poslance, da obstoje, da morem glasove prešteti! (Poslanec dr. Šusteršič: — *Abgeordneter Dr. Šusteršič*: «Dr. Majaron sedi! Dr. Ferjančič sedi!» — Smeh na levi in nemir in medklici na galeriji. — *Gelächter links und Unruhe und Zwischenrufe auf der Galerie.*)

Poslanec dr. Ferjančič:

Mi ne slišimo predloga!

Deželni glavar:

Vsaj ga je gospod poslanec dr. Krek prečital. Glasi se (bere — *liest*):

«Visoki deželni zbor skleni:

Zapisnik v slovenskem jeziku se odobri; v nemškem jeziku se ne odobri».

Torej prosim gospode, ki so za ta predlog, da izvolijo vstati.

(Zgodi se — *Gefchieht.* — Klici na levi: — *Rufe links*: «Dr. Ferjančič sedi!» — Poslanec dr. Šusteršič: — *Abgeordneter Dr. Šusteršič*: «Ali je predlog sprejet?»)

Predlog je sprejet. (Burno odobravanje, ploskanje in «Živio»-klici na levi in na galeriji. — *Stürmischer Beifall, Händeklatschen und «Živio»-Rufe links und auf der Galerie.*)

Prosim gospode na galeriji za mir! (Poslanec dr. Šusteršič: — *Abgeordneter Dr. Šusteršič*: «Majaron je vstal in Hribar!»)

Preidemo k drugi točki dnevnega reda:

2. Naznanila deželnozborskega predsedstva.

2. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.

Deželni glavar:

Prosim gospoda zapisnikarja, da prečita došle peticije, da se bodo izročile dotičnim odsekom.

Tajnik Uršič

(bere — *liest*):

C. kr. deželni šolski svet v Ljubljani z vprašanjem, če se bodo za leto 1906. dovolile podpore za šolske zgradbe.

(Se izroči finančnemu odseku. — *Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.*)

Društvo zdravnikov na Kranjskem v Ljubljani prosi podpore za zdravniške vdove in sirote.

(Se izroča finančnemu odseku. — *Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.*)

Koman Benedikt, sekcijski sluga v deželni bolnici, prosi za zvišanje plače.

(Se izroča finančnemu odseku. — *Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.*)

Ivanetič Maks, upokojeni učitelj v Pirničah, prosi za povračilo na odpravnini preveč plačanih obrokov.

(Se izroča finančnemu odseku. — *Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.*)

C. kr. deželni šolski svet v Ljubljani izroči prošnjo županstva in krajnega šolskega sveta v Novemestu, za razširjenje trirazredne dekliske šole v štirirazredno.

(Se izroča finančnemu odseku. — *Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.*)

Pfeifer Henrik, voditelj stenografske pisarne v Ljubljani, prosi za definitivno nameščenje.

(Se izroča finančnemu odseku. — *Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.*)

Kobal Franc, hišnik in sluga deželnega muzeja v Ljubljani, prosi za zboljšanje plače.

(Se izroča finančnemu odseku. — *Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.*)

Vodstvo deželnih dobrodelnih zavodov v Ljubljani predloži prošnjo primarija dr. A. Valenta za uredbo njegove plače in sploh porodniškega oddelka.

(Se izroča finančnemu odseku. — *Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.*)

C. kr. deželni šolski svet v Ljubljani izroči prošnjo učiteljske vdove Magdalene Kratochwil za podaljšanje miloščine.

(Se izroča finančnemu odseku. — *Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.*)

C. kr. okrajni šolski svet v Litiji s prošnjo krajnega šolskega sveta na Vačah za podporo za šolsko zgradbo.

(Se izroča finančnemu odseku. — *Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.*)

Gospod poslanec Božič izroča prošnjo županstva Planina, Budanje in Šturija za uvrstitev občinske poti «Cegenca» med okrajne ceste.

(Se izroča upravnemu odseku. — *Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.*)

Gospod poslanec dr. Šusteršič izroča prošnjo Mihaela Podbevšek, hišnika in šolskega sluga na Grmu, za prireditev kuhinje in kuhinjske shrambe.

(Se izroči upravnemu odseku. — *Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.*)

Gospod poslanec dr. Žitnik izroča prošnjo Zaler Franca, računskega oficijala deželne bolnice, za dovolitev osebne doklade.

(Se izroči finančnemu odseku. — *Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.*)

Gospod poslanec Povše izroča sledeče prošnje:

Dr. Gregorič Vincenc, primarij deželne bolnice, prosi za zvišanje osebne doklade.

(Se izroči finančnemu odseku. — *Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.*)

Soklič Julija, soproga davčnega oficijala v Ljubljani, prosi za dovolitev odpravnine kot učiteljica.

(Se izroči finančnemu odseku. — *Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.*)

Likozar Anton, nadučitelj v Salezijanskem zavodu na Rakovniku, prosi za doklado k petletnicam in za stanarino 480 K.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.)

Gospod poslanec dr. Šusteršič izroča prošnjo Michaela Podbevška, hišnika na Grmu, za podporo vsled bolezni.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.)

Gospod poslanec Mejač izroča prošnjo županstva Zg. Tuhinj za podporo vsled zgradbe novega šolskega poslopja.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.)

Gospod poslanec Fr. Arko izroča prošnjo mlekarne in sirarne v Postojni za odpis brezobrestnega posojila 1000 K.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.)

Gospod poslanec dr. Žitnik izroča prošnjo:

Franc Koncilija, posestnik v Praprečah pri Žužemperku, za podporo vsled požara.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.)

Terlep Jožef, posestnik v Praprečah pri Žužemperku, za podporo vsled požara.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.)

Gospod poslanec Mejač izroča prošnjo županstva Brezovica, okraj Kamnik, za podporo za ondotne posestnike vsled škode po snegu.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.)

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Šusteršič se je oglasil k besedi za interpelacijo na deželnega glavarja.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Usojam se staviti na častitega gospoda deželnega glavarja neko vprašanje. Širijo se namreč vesti, da katoliško-narodna stranka prosi vlado, da bi že 18. t. m. zaključila zasedanje deželnega zbora, in to novico sem v svoje začudenje čital tudi v nekem ljubljanskem listu.

Konstatujem tukaj javno v pričo gospoda zastopnika deželne vlade, da je absolutna laž, da bi katoliško-narodna stranka kdaj, kjer-koli, na katerem mestu koli prosila za to, da naj se deželni zbor zaključi že 18. t. m., ali pa sploh, da naj se zaključi.

Konstatujem, da mi želimo, da deželni zbor zboruje in da ravno naša stranka nima niti najmanj povoda želiti, da se prikrajsajo dnevi zasedanja kranjskega deželnega zbora.

(Poslanec Povše — Abgeordneter Povše: «Dobro! Vsak dan naj bo seja!») Vprašam častitega gospoda

deželnega glavarja, ali hoče to izjavo katoliško-narodne stranke zabeležiti v uradnem zapisniku današnje seje?

Deželni glavar:

Na to vprašanje odgovarjam, da meni ni absolutno nič znano, da bi bil kdo prosil, da se zasedanje deželnega zbora zaključi in bi torej mogel na to odgovoriti le gospod deželni predsednik.

Kar se tiče zabeležbe v zapisniku, je to samo ob sebi umevno, ker pride vsako tako vprašanje, oziroma izjava itak v zapisnik.

Gospod poslanec Hribar ima besedo.

Poslanec Hribar:

Jaz nisem imel namena se danes oglasiti za besedo, ker je veliko važnih stvari na dnevnem redu, katere je treba v kratkem rešiti. Ker pa se je neka notica v nekem slovenskem časniku vzela danes za povod interpelaciji na gospoda deželnega glavarja, bodi mi dovoljeno, da jaz tudi nek članek v drugem slovenskem časniku vzamem za povod interpelaciji na gospoda predsednika šolskega odseka.

V šolskem odseku se je namreč vršila razprava o povišanju službenih prejemkov kranjskega učiteljstva in v razpravo posegel sem tudi jaz, da pobijam trditve gospoda tovariša dr. Šusteršiča, ki je trdil, da za leto 1906. izkazuje proračun 600.000 K primanjkljaja in da bo ta primanjkljaj narasel še do 1.000.000 K.

Jaz sem se oglasil in konstatoval, da so med tem prama njklajem obsežene investicije, katere se bodo poravnale iz investicijskega zaklada, glede katerega je sklenil deželni zbor, naročiti deželnemu odboru, naj ga najme, ter sem naglašal, da se bode vsled tega primanjkljaj zelo skrčil. Takrat še nismo imeli v rokah proračuna za leto 1906. Kako sem imel prav, razvidi se iz tega, da je v tem proračunu svota 313.685 K navedena kot «izredni izdatki»; torej svota, katera se bo morala vsa pokriti iz investicijskega zaklada, potem je še za ceste navedena svota 97.000 K, ki se bo tudi morala pokriti iz investicijskega zaklada, tako, da ostane, ako vse to odštejemo, primanjkljaja le še okrog 250.000 K.

Meni se pa očita v dotičnem členku, da sem naglašal, da bo primanjkljaj manjši vsled tega, ker je bila obstrukcija in da bo še manjši, ako bode obstrukcija dalje trajala — in da sem tako nekako povelečeval obstrukcijo.

Vprašam častitega gospoda načelnika šolskega odseka, ali je voljan — če smatra dotični list za tako važen — dati vanj popravilo tega netočnega poročila, katero je tem bolj čudno, ker moram konstatovati, da ni bilo nobenega časnikarja pri seji šolskega odseka navzočega.

Ne trdim, da so seje odsekov tajne in da ne sme iz njih nič priti v javnost; ali ker ni bilo pri seji nobenega časnikarja, je očitno, da je dotično napačno in naravnost izkrivljeno poročilo in podtikanje moral doposlati dotičnemu listu kak poslanec, ki je bil v seji navzoč.

Abgeordneter Graf Barbo:

Auf diese Anfrage des Herrn Hribar erlaube ich mir folgendes zu bemerken:

Ich habe leider als Obmann gar keine Ingerenz darauf, daß Berichte über Verhandlungen des Ausschusses in die Zeitungen in richtiger Weise kommen oder gar nicht kommen, mir stehen diesbezüglich auch gar keine Mittel zur Verfügung.

Ich kann nur konstatieren, daß die Ausführungen des Herrn Bürgermeisters Hribar den Tatsachen entsprechen und daß er daselbe auch im Schulausschusse gesprochen hat.

Was seine Anfrage anbelangt, ob ich das betreffende Blatt für so wichtig halte, daß es notwendig wäre, ihm eine Berichtigung zuzusenden, bin ich der Ansicht, daß keine solche Wichtigkeit vorliege, und messe ich dem zitierten Blatte keine solche Bedeutung zu, nachdem man ja gewöhnt ist, daß jeglicher Bericht in den verschiedenen Zeitungen verschieden tendenziös gefärbt ist, denn jeder Abgeordnete gibt nur das hinein, was ihm paßt, das aber, was der Gegner gesagt hat, wird ganz einfach verschwiegen.

Deželni glavar:

Izročeni mi je bil nujni predlog gospoda poslanca barona Apfaltrerja in tovarišev.

Prosim gospoda zapisnikarja, da ga prečita.

Tajnik Uršič

(bere — liest):

«Dringlichkeitsantrag des Abgeordneten Otto Baron Apfaltrern und Genossen.

Der hohe Landtag wolle beschließen:

Es möge die gewohnte Subvention der k. k. priv. Landwirtschaftsgesellschaft für Krain im Betrage von 7000 Kronen pro anno, gleichwie in den früheren Jahren auch heuer und im nächsten Jahre derselben ausgezahlt werden.

Dieser Antrag möge nach § 21 der Geschäftsordnung sofort dringlich behandelt werden.

Sollte jedoch die Dringlichkeit nicht zuerkannt werden, so möge dieser Antrag nach § 18 der Geschäftsordnung behandelt werden.

Laibach am 17. November 1906.

Otto Baron Apfaltrern, Franz Galle, Liechtenberg, Barbo, C. Luckmann, Ulm, v. Wurzbach, Rechbach, Warzgeri, Schwegel.»

Landeshauptmann:

Der Herr Abgeordnete Baron Apfaltrern hat das Wort zur Begründung der Dringlichkeit des gestellten Antrages.

Abgeordneter Freiherr von Apfaltrern:

Sehr geehrte Herren! Im Vereine mit meinen Parteigenossen habe ich diesen Antrag eingebracht, da es nach meiner Meinung unzulässig ist, der k. k. krainischen Landwirtschaftsgesellschaft für dieses und auch für das folgende Jahr jene Subvention vorzuenthalten, welche die Gesellschaft früher stets vom Lande erhalten hat.

In Anbetracht des Umstandes, daß der Reichsrat für den 28. d. M. zur Wiederaufnahme seiner verfassungsmäßigen Tätigkeit einberufen und demnach die Session des krainischen Landtages eine äußerst kurz befristete ist, und weiters in Anbetracht des Umstandes, daß die Landwirtschaftsgesellschaft auf diese Subvention hofft und sogar direkt darauf insofern angewiesen ist, als dieselbe zum Teile zur Bestreitung der Regieauslagen der Gesellschaft Verwendung zu finden hätte, möchte ich das hohe Haus bitten, diesem Antrage die Dringlichkeit zuzuerkennen, und behalte ich mir vor, für den Fall der Annahme der Dringlichkeit, meinen Antrag des weiteren in merito zu begründen.

Deželni glavar:

Želi kdo besede v nujnostni razpravi?

Gospod poslanec dr. Šusteršič ima besedo.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Kot prva točka stoji na dnevnem redu današnje seje poročilo ustavnega odseka o volilni preosnovi za državni in deželni zbor.

Po našem mnenju, in gotovo je to mnenje ogromne večine prebivalstva naše dežele, je to najnujnejša zadeva v tej zbornici (Klici na levi: — Ruše lints: «Tako je!») in zaradi tega, ker je to najnujnejša zadeva, sem bil jako presenečen, ko sem našel na mizi častitega gospoda deželnega glavarja tri nujne predloge vložene od častite večine.

Mi tega postopanja ne moremo drugače smatrati, kakor za nekak poskus obstrukcije zoper volilno preosnovo in ker mislim, da bi bili gospodje te nujne predloge popolnoma lahko izročili potem, ko bi bila ta točka rešena, zaradi tega izjavljam, da se mi, ker nočemo podpirati obstrukcije zoper volilno preosnovo (Ugovori na desni — Widerspruch rechts) ne udeležimo nujnostne debate glede nobenega teh predlogov, glasovali pa bomo za nujnost, ker nimamo nič proti temu, da gredo ti predlogi v odseke (Klici na desni: — Ruše rechts: «Das sind die Vertreter der landwirtschaftlichen Bevölkerung!»)

Deželni glavar:

Gospod poslanec Hribar ima besedo.

Poslanec Hribar:

Nasproti očitaniu gospoda predgovornika izjavljam v imenu kluba narodno-naprednih poslancev, — in sicer z vso odločnostjo — da mi z nujnim predlogom, katerega smo danes vložili, ne nameravamo nobene obstrukcije; da mi sploh nujnega predloga ne bi bili stavili, da pa smo ga stavili nujno zato, ker vemo, da je jako malo časa za zborovanje in ker vemo, da bo naš častiti gospod tovariš dr. Tavčar ta predlog čisto kratko utemeljeval.

Mi nikakor ne bomo zadrževali onih stvari, ki so na dnevnem redu današnje seje in med temi je kot ena prvih tudi volilna preosnova.

Prosim častite gospode tovariše, da vzamejo to izjavo na znanje.

Deželni glavar:

Zeli še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, homo glasovali.

Gospodje poslanci, ki pritrjujejo nujnosti, izvolijo vstati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto. (Odobranje na desni. — Beifall rechts.)

Torej ima gospod poslanec baron Apfaltrern besedo, da svoj predlog v meritornem oziru utemelji.

Abgeordneter Freiherr von Apfaltrern:

Hohes Haus! Wenn auch die finanzielle Lage des Landes leider weit davon entfernt ist, als eine halbwegs befriedigende oder auch nur erträgliche bezeichnet werden zu können, und die allergrößte Sparsamkeit im Landeshaushalte gewiß nicht nur angezeigt, sondern geradezu dringend geboten erscheint, so glaube ich dennoch, für die Bewilligung einer Subvention von 7000 K für die krainische Landwirtschaftsgesellschaft mit gutem Gewissen eintreten zu können im Hinblick auf die zielbewußte, fachmännische und segensreiche Tätigkeit der Gesellschaft auf fast allen Gebieten unseres landwirtschaftlichen Lebens.

Gestatten Sie mir, meine sehr geehrten Herren, die Tätigkeit dieser Körperschaft in kurzen Zügen näher zu beleuchten, gestatten Sie auch, daß einmal in diesem hohen Hause einigen wirtschaftlichen, speziell rein landwirtschaftlichen Fragen eine flüchtige Spanne Zeit gewidmet werde.

Wiewohl ein altherwürdiges Institut — im nächsten Dezennium wird die k. k. Landwirtschaftsgesellschaft in Krain das Jubiläum ihres 150jährigen Bestandes feiern können — ist dennoch die Landwirtschaftsgesellschaft immer Schritt für Schritt vorwärts gegangen mit allen Neuerungen auf dem Gebiete des landwirtschaftlichen Lebens; sie ist immer zielbewußt und zweckentsprechend geleitet worden, jeder Fortschritt fand bei der krainischen Landwirtschaftsgesellschaft stets offene Tür und mit regem Sinne verfolgten die maßgebenden Persönlichkeiten den Werdegang des landwirtschaftlichen Lebens in anderen Ländern.

Doch auch in anderem Sinne hat die Gesellschaft tätig im Lande gewirkt. Vor beiläufig 20 Jahren begann dieselbe ihren Wirkungskreis bedeutend zu erweitern, namentlich den bäuerlichen Grundbesitz zur Mittätigkeit heranzuziehen und in diesen Kreisen den Sinn für intensiveres und zweckentsprechendes Arbeiten zu wecken. Im ganzen Lande wurden im Laufe der Zeit zahlreiche Filialen gegründet und dadurch, sowie durch eifriges Werben von Mitgliedern, wurde ihr eigentlicher Zweck, die Verbesserung und Hebung der landwirtschaftlichen Betriebe, wesentlich gefördert. Die Gesellschaft warb aber nicht nur um Mitglieder, sie fand auch dieselben und zwei einfache Zahlen werden für die Richtigkeit dieser Behauptung sprechen: Im Jahre 1885 zählte die Gesellschaft 550, im laufenden Jahre zählt sie rund 7000 Mitglieder.

Gleich an dieser Stelle möchte ich betonen, daß der jährliche Mitgliederbeitrag nur mit 4 K bemessen ist, gewiß ein sehr mäßiger Betrag! Die eine Hälfte dieses Betrages behält die Gesellschaft für sich, doch stellt die Zentrale dafür allen Mitgliedern das gesellschaftliche Amts-

blatt, den »Kmetovalec«, unentgeltlich bei; die andere Hälfte der Mitgliederbeiträge wird entweder den Filialen zur Bestreitung ihrer Auslagen, respektive Förderung ihrer Zwecke überlassen, oder es kann über Wunsch jedes Vereinsmitglied aus den Gesellschaftsschulen vier Stück Kronenobstbäume beziehen. Wenn wir uns dies vor Augen halten, so sehen wir, daß der Gesellschaft von ihren Mitgliederbeiträgen für Regie- und sonstige Zwecke sehr wenig oder fast gar nichts übrig bleibt.

Tätig sehen wir die Gesellschaft 1.) durch direkte Belehrung der Bevölkerung mittelst Herausgabe des vortrefflich redigierten, populär gehaltenen gesellschaftlichen Organes »Kmetovalec«, welches in 8000 Exemplaren erscheint und — das muß anerkannt werden — wesentlich zur Belehrung der Bevölkerung auf wirtschaftlichem Gebiete beiträgt; 2.) durch Herausgabe landwirtschaftlicher Bücher, wodurch dem bäuerlichen Besitzer mancherlei praktische Anleitungen und Winke an die Hand gegeben werden; 3.) durch direkte Maßnahmen bezüglich technischer Verbesserungen der landwirtschaftlichen Betriebe; 4.) durch Vermittelung des Bezuges landwirtschaftlicher Bedarfsartikel, welche in anerkannt guter Qualität zu Engrospreisen eingekauft und im Detailverkauf an die Mitglieder abgegeben werden. Schließlich sehen wir die Gesellschaft tätig durch Förderung, respektive Vermittelung des Absatzes und Verkaufes landwirtschaftlicher Produkte.

Ein unbestreitbares Verdienst hat sich die Landwirtschaftsgesellschaft dadurch erworben, daß die bäuerliche Bevölkerung infolge der empfangenen Belehrungen und durch Ankauf reinen Saatgutes die so verderbliche Klee-seide erfolgreich bekämpft, daß dadurch die großen Schäden, welche diese Schmarotzerpflanze früher in den Kleeefeldern angerichtet und deren Ertrag geschmälert hat, bedeutend reduziert erscheinen; weiters, daß der Kartoffelbau durch Einführung guter, ertragreicher und widerstandsfähiger Kartoffelsorten bedeutend gehoben, und daß der Futterbau durch Anleitung zu künstlicher Düngung und Pflege der Wiesen mächtig gefördert wurde.

Ebenso wurde der Obstbau gehoben — rund 300.000 Stück hochstämmige Obstbäume wurden von der Zentralbaumschule, zirka 200.000 Stück aus den Filialbaumschulen im Laufe der letzteren Jahre an bäuerliche Besitzer verabsolgt.

Und nun kommen wir zu einem der — speziell für Krain — wichtigsten Faktoren unseres landwirtschaftlichen Lebens, zur Viehzucht, deren Bedeutung der verehrte Herr Landesauschußbeisitzer Povše in der letzten Sitzung mit beredten Worten hervorhob und für deren Schutz er einen Appell an die Reichsregierung richtete, welcher ohne Zweifel lebhaften Widerhall in allen landwirtschaftlichen Kreisen wecken wird. Unverdroffen, unermüdet ist nun die Landwirtschaftsgesellschaft auf diesem Gebiete tätig! Durch fortwährende Belehrung der Bevölkerung bezüglich besserer Einrichtung und Ventilation der Stallungen, bezüglich der Wartung und Pflege der Tiere, durch Festlegung einzelner Zuchtgebiete und dementsprechende Verteilung von reinrassigen Zuchttieren hat die Gesellschaft im Laufe der Jahre die Rindviehzucht im Lande mächtig gefördert.

Ein Gleiches gilt von der Schweinezucht. Vor zirka 15 Jahren wurde der jährliche Landesbedarf von Einstell-

schweinen — zirka 55.000 Stück — aus den Ländern der ungarischen Krone gedeckt. Jetzt beträgt dieser Import zirka 5000 Stück, denn heute hat das Land Krain seine eigene Schweinezucht. Fast der ganze Schweinebestand im Lande ist mit der vorzüglichen weißen englischen Rasse durchkreuzt und dadurch in seinem Werte bedeutend gehoben. Daß diese so günstige Wandlung in relativ kurzer Zeit sich unter dankbarer Anerkennung der hiefür gewährten Staats- respektive Landessubventionen vollziehen konnte, muß im übrigen jedoch als fast ausschließliches Verdienst der Landwirtschaftsgesellschaft bezeichnet werden.

Ein weiteres Feld der Tätigkeit fand die Gesellschaft in der Vermittelung der verschiedenartigsten landwirtschaftlichen Bedarfsartikel an die einzelnen Landwirte, und wie sehr die Gesellschaft in dieser Hinsicht von allen Seiten in Anspruch genommen wird, geht am besten aus dem letztjährigen Jahresumsatze hervor, welcher in Geld eine halbe Million Kronen betrug. Daran anknüpfend muß ich besonders hervorheben, daß die Gesellschaft sich wirklich verdient gemacht hat um die Einführung der Kunstdüngung im kleinen Wirtschaftsbetriebe. Vor 10 bis 15 Jahren war ja in bäuerlichen Kreisen der Begriff einer künstlichen Düngung überhaupt noch unbekannt und derzeit konsumiert Krain an Phosphatdüngemitteln allein über 150 Waggons, an anderen Düngemitteln rund 50 Waggons pro Jahr, und ist dieser Umstand um so höher zu veranschlagen, als bei uns, im Gegensatz zu anderen Ländern, hauptsächlich bäuerliche Besitzer den Kunstdünger von der Gesellschaft beziehen, und von derselben auch bezüglich des Düngewertes der Holzasche erst in neuer Zeit aufgeklärt wurden.

So sehen wir, wie durch Wort und Tat die Krainische Landwirtschaftsgesellschaft dazu beitrug, die Jahresproduktion des Landes an Futtermitteln sowohl qualitativ als quantitativ bedeutend zu heben, und man kann die Mehrproduktion an Klee und Wiesenheu derzeit auf annähernd 100.000 Meterzentner pro Jahr veranschlagen.

Was sind nun die weiteren praktischen, die materiellen Erfolge dieser Errungenschaften? Diese Erfolge treten zutage, wenn wir die Tätigkeit der Landwirtschaftsgesellschaft — abgesehen von ihrem sonstigen Bemühen bezüglich der Verwertung anderer landwirtschaftlicher Erzeugnisse — speziell auf dem Gebiete der Milchwirtschaft, respektive der Verwertung der Milch und Molkereiprodukte betrachten. Krain verdankt fast ausschließlich der Landwirtschaftsgesellschaft das Emporblihen seiner Milchwirtschaft, das befriedigende Funktionieren der Molkereigenossenschaften, welche — derzeit 62 an der Zahl im ganzen Lande verteilt — fachgemäß arbeiten und in diesem Jahre rund 14 Millionen Liter Milch im Werte von mehr als 1½ Millionen Kronen zur Verwertung bringen werden. Der einzelne bäuerliche Besitzer draußen am flachen Lande, abseits gelegen von jenen Kommunikationsmitteln, welche erforderlich sind, um Milch und Molkereiprodukte zu verwerthen zu können, konnte ja früher gar nicht daran denken, die Milch zu verwerthen und nur in relativ kleinem Umkreise der größeren Wohnungszentren war eine derartige Verwertung im Detailverkauf am Marktplatze oder direkt beim Konsumenten möglich. Jetzt, durch das Anslebenrufen der Milchgenossenschaften, ist dem bäuerlichen Grundbesitzer eine größtenteils ganz neue Einnahmsquelle entstanden, deren Bedeutung um so größer erscheinen muß, wenn man

bedenkt, daß beiläufig 90 v. H. der durch die Milchgenossenschaften zur Verwertung gelangenden Milch- und Molkereiprodukte aus Krain exportiert werden.

In einem ganz anderen Lichte erscheint nun dem bäuerlichen Besitzer der Wert und die Bedeutung seines Viehbestandes; dieser bedeutet jetzt eine regelmäßige Einnahmsquelle, nicht mehr, wie früher, eine durch Verkauf von Schlachtvieh auf den Jahrmärkten hie und da erzielte, aber auch wieder rasch zerrinnende Einnahme, und gerade darin möchte ich der Milchverwertung durch die Molkereigenossenschaften eine tiefere volkswirtschaftliche Bedeutung bemessen. Wenn von seiten des hohen k. k. Ackerbauministeriums sowie der Landesvertretung durch fortgesetzte Gewährung von Subventionen es ermöglicht wird, daß speziell die Rindviehzucht im Lande weiter gehoben und verbessert wird, daß weiters in wirklich zielbewußter, dem eigentlichen Züchtungszwecke entsprechender Weise von seiten der Stierlizenzierungskommissionen vorgegangen wird und nur wirklich taugliche Zuchtstiere lizenziert werden, dann kann man die begründete Hoffnung hegen, daß unser bäuerlicher Grundbesitz auf dem Gebiete der Viehzucht und Milchwirtschaft wenigstens teilweise einen Ersatz finden kann für jene schweren, leider irreparablen Schäden, die ihm hinsichtlich der Verwertung seiner Feld-, speziell der Körnerfrüchte, die überseeische Konkurrenz zugefügt hat und fort zufügen wird.

Gestatten Sie mir, daß ich bezüglich der von der Landwirtschaftsgesellschaft schon seit vielen Jahren erhaltenen Fußbeschlagschule mir die Bemerkung erlaube, daß dieses scheinbar unbedeutende Institut eigentlich ganz ungerechtfertigterweise von der Gesellschaft mit einem jährlichen Geldopfer von mindestens 2000 K erhalten wird, und wären nach meiner Meinung andere Faktoren viel berufener als die Landwirtschaftsgesellschaft, für den Fortbestand dieser Schule Sorge zu tragen.

Schließlich erübrigt mir noch die Frage zu erörtern, welcher Art die materiellen Unterstützungen sind, welche die Gesellschaft zur Förderung ihrer Zwecke aus Landesmitteln bezieht. Meines Wissens bezieht dieselbe einen seit dem Jahre 1898 von 2100 auf 2400 K erhöhten Regiebeitrag und hat das Land der Gesellschaft seit Jahrzehnten die hiesigen Kanzleilokalitäten unentgeltlich zur Verfügung gestellt. Ferner hat sie das Land in früheren Jahren mit dem Betrage von 7000 K subventioniert, welche Subvention der Gesellschaft jetzt vorenthalten wurde. Halten wir uns nun vor Augen, in welcher zielbewußter Weise diese wirklich vortrefflich geleitete Anstalt zum Wohle der bäuerlichen Bevölkerung tätig ist, bedenken wir, daß der Wirkungskreis der Gesellschaft sich im Laufe der Jahre außerordentlich vergrößert hat, daß zum Beispiel der jährliche Geldverkehr der Gesellschaft fast eine Million Kronen beträgt, daß von seiten der Gesellschaft zirka 25.000 Schriftstücke pro Jahr zur Erledigung und Expedition gelangen, daß bei einem Warenverkehre von rund 400 Waggons an 10.000 Frachtsendungen abgefertigt werden, daß die Anstaltsbeamten, Gärtner, Hilfs- und Magazinsarbeiter an Gehalten und Löhnen in Summa 12.000 K pro Jahr beziehen, daß die Gesellschaft daran wird denken müssen, den geänderten Zeitverhältnissen entsprechend diese Budgetpost zu erhöhen, um die Gehalte und Löhne halbwegs entsprechend zu regulieren. Ziehen Sie nun, meine sehr

geehrten Herren, alle diese einzelnen Momente in rein sachliche, wohlwollende Erwägung und ein jeder von Ihnen, auch von den geehrten Herren auf der anderen (leve — rechten) Seite des hohen Hauses, wird es für recht und billig finden, daß der hohe Landtag die der k. k. Landwirtschaftsgesellschaft in Krain bisher gewährte Subvention ihr nicht vorenthalte und im Interesse der landwirtschaftlichen Bevölkerung Krains meinem Antrage die Zustimmung nicht versage.

In formeller Beziehung beantrage ich, daß der Antrag dem Finanzausschusse zur Beschlußfassung und ehe-tunlichstn Berichterstattung zugewiesen werde.

Deželni glavar:

Predlog je, da se izroči predlog finančnemu odseku.

Gospodje poslanci, ki pritrjujejo temu predlogu, izvolijo vstati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto. (Poslanec baron Apfaltrern: — Abgeordneter Freiherr von Apfaltrern: «Bravo!»)

Prosim sedaj gospoda zapisnikarja, da prečita nujni predlog gospoda poslanca dr. Tavčarja in tovarišev.

«Nujni predlog dr. Ivan Tavčarja in tovarišev za dovolitev vodovodne naklade v mestni občini Rudolfovo.

Visoki deželni zbor skleni:

- a) Priloženemu zakonskemu načrtu se ustavno pritrudi.
- b) Deželnemu odboru se naroča, izposlovati Najvišjo sankcijo.

V Ljubljani, 17. novembra 1905.

Dr. Ivan Tavčar, Ivan Hribar, dr. Ferjančič, Ciril Pirc, dr. D. Majaron, Grasselli, F. Arko, F. Supančič, Božič.

Zakon z dne . . . veljaven za vojvodino Kranjsko, o vodovodni nakladi za mesto Rudolfovo.

Po nasvetu deželnega zbora Svoje vojvodine Kranjske ukazujem tako:

§ 1. Gospodarji hišnih posestev, mimo katerih so cevi za vodovod v Rudolfovem položene tako, da je možno iz njih preskrbovati omenjena posestva z vodo, so dolžni plačati vsako leto občini Rudolfovo vodovodno naklado, katera se določi pri v najem danih prostorih s 5% napovedane najemščine, pri vseh drugih prostorih pa s 5% od tistega zneska, ki je bil ucenjen kot najemninska vrednost teh prostorov.

Pri v najem danih prostorih je gospodarjem pridržana pravica, od tistega časa, ko so vpeljali vodo v svoje hiše za uporabo gostačev, zahtevati od teh povračilo omenjene občinske naklade po razmeri najemščine.

Kako je ustanoviti najemninsko vrednost pri prostorih, ki niso dani v najem, določa deželni odbor dogovorno s c. kr. političnim deželnim oblastvom.

§ 2. Pravica občine, pobirati to naklado, preneha koncem leta 1905.

§ 3. Vodo, potrebno za domačo porabo (za pitje, kuhanje, pranje in snaženje), oddaja občina brez posebnega povračila; za vodo pa, oddano v druge namene, plačati je občini pristojbino po določenem, od deželnega odbora dogovorno s c. kr. političnim deželnim oblastvom potrjenem ceniku.

§ 4. Mojemu ministru za notranje stvari je naročeno izvršiti ta zakon.

Gesetz vom . . . wirksam für das Herzogtum Krain, betreffend die Wasserleitungsaufgabe für die Stadt Rudolfswert.

Über Antrag des Landtages Meines Herzogtumes Krain finde Ich anzuordnen, wie folgt:

§ 1. Die Besitzer von Hausrealitäten, längs welcher die Röhren der Wasserleitung Rudolfswert derart gelehrt sind, daß aus diesen die gedachten Realitäten mit Wasser versehen werden können, sind verpflichtet, an die Gemeinde Rudolfswert alljährlich eine Wasserleitungsaufgabe zu entrichten, welche bei vermieteten Lokalitäten mit 5% des von denselben einbekannten Mietzinses, bei allen anderen Lokalitäten aber mit 5% von jenem Betrage, der als Mietzinswert dieser Lokalitäten eingeschätzt wurde, festgesetzt wird.

Bei vermieteten Lokalitäten bleibt den Besitzern das Recht vorbehalten, von dem Zeitpunkte, als sie das Wasser in ihre Häuser zum Gebrauche der Mietparteien geleitet haben, von diesen den Ersatz der erwähnten Gemeindeaufgabe nach Maßgabe des Mietzinses zu verlangen.

Die Art und Weise, wie der Mietzinswert bei nichtvermieteten Lokalitäten festzusetzen ist, bestimmt der Landesauschuß einverständlich mit der k. k. politischen Landesbehörde.

§ 2. Das Recht der Gemeinde zur Einhebung dieser Auflage erlischt mit Ende des Jahres 1915.

§ 3. Für den Hausgebrauch (zum Trinken, Kochen, Waschen und Reinigen) benötigte Wasser wird von der Gemeinde ohne besonderes Entgelt abgegeben; für das zu anderen Zwecken abgegebene Wasser hingegen ist der Gemeinde eine Gebühr nach einem bestimmten, von dem Landesauschuße einverständlich mit der k. k. politischen Landesbehörde genehmigten Tarife zu bezahlen.

§ 4. Mein Minister des Innern ist mit dem Vollzuge dieses Gesetzes beauftragt.»

Deželni glavar:

Gospod predlagatelj dr. Tavčar ima besedo v utemeljevanje nujnosti.

Poslanec dr. Tavčar:

Visoka zbornica!

Jaz se omejujem prav lahko na kratko utemeljevanje.

V Rudolfovem obstoja že nekaj let vodovod, katerega stroške mora plačevati občina, in naravno je, da teh ne more občina drugače plačevati, kakor z vodovodnimi nakladami. Dokler pa teh doklad nima, toliko časa je vodovod v njeno izgubo. Ker se pa more dobiti naklade le potem deželnega zakona, je to gotovo nujna stvar in iz stvari same se mora sklepati, da je tudi meritorno utemeljena.

Prosim torej, da pritrдите nujnosti in če to sprejmete, stavim že sedaj predlog, da se odstopi ta zadeva upravnemu odseku.

Deželni glavar:

Želi kdo besede glede nujnosti?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati.

Gospodje poslanci, kateri pritrjujejo nujnosti, izvolijo vstati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Nujnost je sprejeta in torej ima gospod predlagatelj besedo za meritorno utemeljevanje, če je želi.

Poslanec dr. Tavčar:

Ne. Sem že predlog stavil, da se izroči nasvet upravnemu odseku.

Deželni glavar:

Prosim gospode poslance, ki so za to, da se predlog izroči upravnemu odseku, da izvolijo obsedeti.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto.

Izročen je še en nujni predlog «Abgeordneter Graf Barbo und Genossen...», katerega prosim prečitati.

Tajnik Uršič

(bere — liest):

Dringlichkeitsantrag des Abgeordneten Graf Barbo und Genossen in Angelegenheit einer Teuerungszulage an die landtschaftlichen Beamten und Diener.

Der hohe Landtag wolle beschließen:

1. Den landtschaftlichen Beamten und Dienern wird vom 1. Oktober 1905 an bis zur definitiven Regelung, respektive Erhöhung ihrer Bezüge eine angemessene Teuerungszulage ausbezahlt.

2. Der Finanzausschuß wird beauftragt, binnen drei Tagen dem Landtage hierüber Bericht zu erstatten (§ 21 der Geschäftsordnung).

3. Von der Verteilung eines schriftlichen Berichtes wird Umgang genommen (§ 21 der Geschäftsordnung).

Laibach, am 17. November 1905.

Barbo, Franz Galle, Rehbach, Leop. Freiherr von Siechtenberg, Rud. Graf Margheri, Dr. Anton Schoepl, Apfaltrern, Ulm.

Deželni glavar:

Gospod poslanec grof Barbo ima besedo v utemeljevanje nujnosti.

Abgeordneter Graf Barbo:

Meine Herren! Ich werde nur mit wenigen Worten die Dringlichkeit meines Antrages begründen, weil die Dringlichkeit in die Augen springend ist, indem wir am Schlusse der Session stehen; deshalb bitte ich die Herren,

für die Dringlichkeit zu stimmen. Auch in merito werde ich mich der möglichsten Kürze befleißigen, da ich nicht die Absicht habe, Arbeiten aufzuhalten, die dringend sind.

Um nun auf die Worte des Obmannes der Katolisch-narodna stranka, des Herrn Dr. Šusteršič, zurückzugreifen, welcher uns den Vorwurf gemacht hat, als ob wir damit eine Obstruktion beabsichtigen würden, muß ich die entsprechende Erklärung abgeben, daß, wenn wir zu obstruieren beabsichtigen würden, wir das offen sagen würden; doch das ist gewiß nicht der Fall; doch müssen es die Herren schon uns überlassen, zu beurteilen, was wir für dringend und was wir für nicht dringend halten, und sie müssen es auch uns überlassen, dies für dringlich zu halten, was für uns dringend ist, und nicht was sie für dringend halten. Ich bitte, die Dringlichkeit meines Antrages anzunehmen.

Deželni glavar:

Želi kdo besede glede nujnosti?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, bomo glasovali, in sicer, ker obstoji predlog iz treh točk, o vsaki točki posebej.

Prva točka se glasi:

«Der hohe Landtag wolle beschließen:

1.) Den landtschaftlichen Beamten und Dienern wird vom 1. Oktober 1905 an bis zur definitiven Regelung, resp. Erhöhung ihrer Bezüge eine angemessene Teuerungszulage ausbezahlt.»

Gospodje, ki so za nujnost v tem oziru, da se druginjske doklade izplačajo, izvolijo vstati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Nujnost je sprejeta. Druga točka se glasi:

«2.) Der Finanzausschuß wird beauftragt, binnen drei Tagen dem Landtage hierüber Bericht zu erstatten. (§ 21 der G. D.)»

Finančnemu odseku se naroča, da v 3 dneh predloži poročilo deželnemu zboru.

Gospodje, ki so za nujnost te točke, izvolijo obsedeti.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto.

Tretja točka se glasi:

«3.) Von der Verteilung eines schriftlichen Berichtes wird Umgang genommen. (§ 21 der G. D.)»

To je dopustno po § 21 opravnega reda in torej prosim gospode, ki so za to, da bi se predloga ne tiskala, izvolijo obsedeti.

(Obvelja. — Angenommen.)

Torej je nujnost vsem trem točkam priznana in gospod poslanec grof Barbo ima besedo v meritorno utemeljevanje svojega predloga.

Abgeordneter Graf Barbo:

Hohes Haus! Es ist wohl kein Zweifel, daß die Landesbeamten gerade so viel Arbeit haben, und daß von den Landesbeamten gerade so viel Kenntnisse verlangt werden, wie von den Staatsbeamten.

Wenn wir einen Vergleich zwischen den Landesbeamten und den Staatsbeamten machen, so sehen wir, daß die Landesbeamten viel schlechter gestellt sind als die Staatsbeamten.

So z. B. beträgt der Gehalt in der VI. Rangsklasse der Staatsbeamten, welche gleichkommt der I. Rangsklasse der Landesbeamten, in der ersten Gehaltsstufe 6400 K, der des Landesbeamten nur 6000 K, also Minus 400 K; in der zweiten Gehaltsstufe der VI. Rangsklasse bezieht der Staatsbeamte einen Gehalt von 7200 K, gegen 6600 K beim Landesbeamten, also Minus 600 K; in der dritten Gehaltsstufe der VI. Rangsklasse beträgt der Gehalt des Staatsbeamten 8000 K, der Gehalt des Landesbeamten in der dritten Gehaltsstufe der I. Rangsklasse nur 7200 K, also Minus 800 K.

In der VII. Rangsklasse der Staatsbeamten, welche gleichkommt der II. Rangsklasse der Landesbeamten, sind die Unterschiede noch mehr in die Augen springend, indem dieselben in den drei Gehaltsstufen, und zwar in der ersten 800 K, in der zweiten 1000 K und in der dritten Gehaltsstufe 1200 K ausmachen. Etwas besser bestellt ist es mit den unteren Kategorien.

Ich glaube also, daß ich auf keinen Widerspruch stoßen werde, wenn ich behaupte, daß eine Regelung der Beamtengehälter dringend notwendig ist. Allein mit Rücksicht auf die fortgeschrittene Zeit wird es wohl nicht möglich sein, die Gehaltsregulierung noch heuer durchzuführen.

Doch dazu kommt noch ein Umstand, welcher sehr empfindlich in die Waagschale fällt: das ist die ganz enorme Teuerung, welche gegenwärtig herrscht, und von welcher nicht zu erwarten ist, daß sie in absehbarer Zeit besser wird.

Es ist eine Pflicht der Gerechtigkeit, daß man den Landesbeamten wenigstens eine Teuerungszulage gibt, und dahin zielt ja auch mein Antrag.

Die Zwangsarbeitsaufseher haben angesucht wegen der Regelung ihrer Gehälter, und ich glaube, daß man dieses Gesuch mit meinem Antrage zusammen ganz gut miterledigen kann.

Der einzige Einwand, der dagegen geltend gemacht werden könnte, ist die finanzielle Lage unseres Landes. Es ist ganz richtig, unsere finanzielle Lage ist keine erfreuliche; aber sie ist es auch in keinem anderen Lande. In anderen Ländern sehen wir, daß jedes Jahr mit kolossalen Defiziten gearbeitet wird, welche sich aus der ordentlichen Gebarung ergeben; ich verweise nur auf das reichste Land, auf Böhmen. Nun, es ist von allen Landesauschüssen und von den Landesvertretungen diese Frage angeregt worden, es sind gemeinschaftliche Schritte unternommen worden, um die finanzielle Lage in allen Ländern zu verbessern, neue Einnahmsquellen zu schaffen und den Staat dazu zu bringen, etwas auf sich zu nehmen. Unser Defizit, welches beiläufig 150.000 K beträgt, ist vielfach verschuldet worden durch die großen Auslagen, welche das Land in humanitärer Beziehung hat.

Meine Herren! Das Land, so klein es ist, hat ein großes und gut eingerichtetes Spital, dessen Erhaltung viel kostet und dessen Bau sehr viel gekostet hat. Der Umstand ist traurig, daß so viele Angehörige des Landes

sich in anderen Ländern befinden, und dies sind gerade die Ärmsten. Diese suchen nun ihre Zuflucht in Spitälern und das Land muß für sie aufkommen. So wurden im vergangenen Jahre 230.000 K an fremde Spitäler gezahlt für Verpflegungskosten.

Das ist nun der Hauptgrund unseres regelmäßigen Defizits. Und dies geschieht nur wegen der ärmsten Bevölkerung, welche am meisten aus der Heimat auszieht und in der Fremde erkrankt; darauf möchte ich besonders hinweisen.

Es wird da vielfach gesprochen, daß man sich nach neuen Einnahmsquellen umsehen muß, daß es notwendig sein wird, die Landesumlagen zu erhöhen; ich für meine Person muß offen gestehen, daß ich nicht für die Erhöhung der Umlagen bin, wenn sie auch nicht zu hoch sind im Vergleich mit anderen Ländern. Aber wenn man berücksichtigt, daß unser Land ein sehr armes ist und die Landesumlagen nicht so viel ausmachen, wie alle anderen Umlagen, die dazu kommen, wie Bezirksstraßen und Gemeindeumlagen — wir haben schon einige Gemeinden, welche 100prozentige Umlagen haben — so ist es doch nicht gut möglich, die Landwirte noch mehr zu belasten.

Umshauen nach neuen Einnahmsquellen wurde oft gesagt. Der Landtag hat schon oft darüber nachgedacht, aber er hat nichts gefunden; auch der Landesauschuß hat schon wiederholt darüber nachgedacht, aber auch der Landesauschuß hat nichts gefunden, oder er ist an den Landtag manchmal mit Anträgen herangetreten, die nicht die Majorität erhielten, oder die überhaupt gar keine Billigung gefunden haben.

Es ist ja sehr schwer neue Einnahmsquellen ausfindig zu machen, und wir könnten jedermann sehr dankbar sein, der eine gute, neue Idee hätte, ohne dabei die Bevölkerung von neuem allzuschwer zu belasten zu müssen.

Ich bin gewiß gegen eine leichtsinnige Finanzpolitik; ich stehe nicht auf dem Standpunkt, daß mit dem Gelde ins Blaue hinein gewirtschaftet werden soll. Hier, in dem Falle aber müssen wir einer Pflicht nachkommen und da dürfen wir das nicht länger hinauschieben. Wenn man von den Angestellten eine gute Arbeit verlangt, so muß man sie auch so bezahlen, wie sie es für ihre Leistungen verdienen.

Die Beamten werden gewiß auch so ihre Pflichten erfüllen, aber es ist doch ganz was anderes, ob man die Pflichten freudig erfüllt und mit vollem Magen, oder aber mit dem traurigen Gefühl im Herzen, daß man vom Lande, für das man alle seine Kräfte einsetzt, im Stiche gelassen wird.

Ich bitte Sie, meine Herren, für meinen Antrag zu stimmen und ihn dem Finanzausschusse behufs Berichterstattung binnen 3 Tagen zu überweisen.

Deželni glavar:

Gospodje poslanci so nujnost že vsem trem točkam priznali. Ker gospod predlagatelj ponavlja predlog, da se predlog izroči finančnemu odseku, izvolijo gospodje, ki so za to, obsedeti.

(Obvelja. — Angenommen.)
Sprejeto.

Na vrsto pride sedaj točka:

3. Priloga 47. Ustavnega odseka poročilo o nujnih predlogih poslancev dr. Šusteršiča in tovarišev v zadevi spremembe deželnega reda in deželnega volilnega reda ter poslancev Ivana Hribarja in tovarišev v zadevi spremembe državnoborskega volilnega reda (k prilogi 35 in 36).

3. Beilage 47. Bericht des Verfassungsausschusses über die Dringlichkeitsanträge der Abgeordneten Dr. Šusteršič und Genossen, in betreff Änderung der Landesordnung und der Landtags-Wahlordnung sowie der Abgeordneten Ivan Hribar und Genossen in betreff Änderung der Reichsrats-Wahlordnung (zur Beilage 35 und 36).

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica!

Avstrija je bolna in bolna je zaradi tega, ker je bolan konstitucionalizem, na katerem je zasnovana naša država. Bolan je ta konstitucionalizem od vsega početka in bolan je zaradi tega, ker je bil zasnovan na popolnoma napačni in krivi podlagi.

Ko se je naš presvetli vladar odločil dati ustavo in deliti zakonodavno oblast, katero je do takrat imel sam, nasvetovalo se mu je storiti bistveno napako, da ne rečem naravnost krivico. Bistvo konstitucionalno-monarhične ustave je, da se zakonodavna oblast deli med vladarjem in ljudstvom. Pri nas pa se je stvar zasnovala drugače. Vladar svoje zakonodavne oblasti ni delil z ljudstvom, temveč je del, polovico svoje zakonodavne oblasti odstopil privilegiranim stanovom. (Klici na levi: — Ruše linč: «Tako je!»)

In iz te prvotne rojstvene napake, iz tega začetnega greha, ki je bil storjen pri rojstvu naše sedanje konstitucionalne ustave se je razvilo to sedanje zlo, pod katerim trpi naša država, in zlo, katero je spravilo našo državo na rob propada in pogina. In naravno je, gospoda moja, da široke mase ljudstva parlamenta, kateri je bil zasnovan na krivični podlagi, na nezmiselnih privilegijih, ni mogla spoštovati in ravno tako je tudi naravno, da je tak parlament imel kal pogina v sebi. Parlament, ki hoče biti močan in hoče kaj pomeniti v državi, mora biti zasnovan na širokih masah ljudstva, drugače obvisi tak parlament v zraku in ne more izvrševati konstitucionalne naloge v interesu narodov in države.

Tako je prišlo, gospoda moja, do tega, da je ugled parlamenta padal od dne do dne, od leta do leta, padal je ugled parlamenta na zdolaj, in sicer v istej progresiji, v katerej je rasla splošna izobrazba ljudstva, v istej progresiji, v katerej je naraščala politična zavednost ljudstva, v istem razmerju padal je ugled par-

lament, parlamenta, ki ni bil nikdar zastopnik ljudstva, ampak vedno le zastopnik privilegiranih stanov!

Najpopreje in dolgo let se ljudstvo sploh brigalo ni za ta parlament, ki ni bil meso od njegovega mesa, ne kri od njegove krvi. Ali z naraščajočo izobrazenostjo in politično zavednostjo je ljudstvo začelo sovražiti ta parlament, kateri je bil zasnovan na krivičnih privilegijih.

Na drugej strani pa je ta parlament izgubil če dalje bolj ugled na zgoraj. — Naravno, da privilegirani stanovi, ki so imeli zahvaliti svoje privilegije dobroti, ki je prišla od zgoraj, dobroti, ki je prišla iz vladnih krogov, naravno, da ta parlament ni imel tistega poguma in ni imel tiste trdne volje, ki je ljudskemu zastopu potrebna, da vedno in v vseh okoliščinah in odnošajih varuje interese ljudstva. Naravno, da se je parlament vedno klanjal vsakej vladi, gospoda moja, katerih nobena ni izšla iz parlamenta, ampak so bile vse parlamentu oktroirane, vzete iz najožjega kroga.

Vlade so se igrale s parlamentom skozi vsa desetletja in le redki so bili slučajji, ko se jim je upal parlament postaviti po robu in vreči kako vlado. In to se je zgodilo le takrat, kadar je hotela vlada uničiti krivične privilegije, ali vsaj omajati vpliv teh privilegijev; kadar se je vlada lotila egoističnih interesov posameznih privilegiranih strank, takrat in samo takrat je dobil parlament moč postaviti se po robu, samo takrat postavil se je po robu, kadar je hotela vlada kaj storiti, kar je bilo v interesu ljudstva in zoper egoistične interese privilegirancev. Poleg tega pa, gospoda moja, se je paralelno s označenimi neznosnimi parlamentarnimi razmerami razvijala naša današnja moderna avstrijska birokracija. Kakor se je zmanjšala moč parlamenta, tako je naraščala moč birokracije, ki je korak za korakom vedela osvojiti si vso oblast v državi. Ako danes vprašamo, kdo vlada v naši državi, gospoda moja, moramo reči, da v teh nenormalnih razmerah, v katerih se nahajamo vsled napačne, krivične delitve ustavnih pravic, ne vlada cesar Franc Jožef I., ne vlada vlada, ki je dejanjsko ravno na krmilu, ampak dejanjsko vlada in kruh reže ljudstvu birokracija, katera je zadobila toliko moči, da se tudi vsakokratni vladi ustavi, kadar ji ta vlada všeč ni. (Poslanec Povše: — Abgeordneter Povše: «Dosti žalostno!») Avstrija se danes nahaja v najkritičnejšem položaju, od leta 1848. dalje, v položaju, v katerem nikakor več ni mogoče čakati, kako se bodo stvari dalje razvijale, marveč se nahaja v položaju, v katerem je treba odločnega dejanja na eno ali drugo stran. Tako ne gre dalje, gospoda moja! Kakšno podobo pa kaže naš parlament, naša državna zbornica? — Ali naj naštevam podrobnosti iz tega obstrukijskega boja v državnej zbornici, ki se je pričel leta 1897., ki neprenehoma traja in bo trajal naprej, dokler ne odstopi ta parlament; in sicer zaradi tega, ker je ta parlament popolnoma nezmožen uravnati te razmere, ker ta parlament nima notranje, moralne, etične moči reorganizirati državo, zaradi tega ne, ker je sam zasnovan na nemoralnej in neetičnej podlagi. Kajti nemoralna in neetična podlaga je, ako je parlament zasnovan na

podlagi neopravičenih, krivičnih privilegijev, mesto da bi bil zasnovan na tem, kar je naravno, na širokih masah ljudstva.

Po našem mnenju, gospoda moja, je le eno sredstvo odpomoči tem razmeram in to sredstvo je: reorganizirati parlament, dati našej državi pravi, resnični konštitucionalizem s tem, da se uvede za državni zbor, kakor tudi za deželne zastope splošna in enaka, direktna in tajna volilna pravica. Gospoda moja, da je to prava pot, sledi že deloma iz prejšnjih mojih izvajanj.

Da s tem parlamentom ni mogoče izhajati, to bo vsak priznal. Kaj naj sedaj storimo, gospoda moja? Ali hočete absolutizem, gospoda moja? Ni je hujše napake, ki bi se mogla storiti od najvišje strani, kakor če bi se hotel danes, početkom 20. stoletja, uvesti v našej državi absolutizem. To bi bila voda na mlin najbolj subverzivnim elementom v državi, to bi bila voda najbolj radikalnim elementom, tistim elementom, ki negirajo državo, ki nečejo pripoznati pravic naše dinastije.

Danes ni druga rešitev mogoča, kakor ta, ki je edino pametna, ki je edino logična, ki izhaja končno kot logična posledica iz 40 letne konštitucionalne dobe, namreč: razvoj tega konštitucionalizma v demokratičnem zmislu, demokratiziranje parlamenta, tako državnega zbora, kakor tudi deželnih zastopov. To, gospoda moja, je jedina panacea, po kateri moremo priti do zdravih razmer v našej državi v obče.

Gospoda moja! Govorilo se je mnogo o potrebi dinastičnega čuta, dinastičnega prepričanja, govorilo se je mnogo o patrijotizmu v našej državi. Patrijotično prepričanje, gospoda moja, je temelj vsakemu zdravemu državnemu organizmu. Ali, gospoda moja! Patrijotizma ne smemo iskati samo pri višjih krogih, patrijotizem, gospoda moja, moramo iskati v širokih masah ljudstva. (Poslanec dr. Krek: — Abgeordneter Dr. Kref: «Tako je!») in le ako so široke mase ljudstva prešinjene patrijotizma, potem je državni organizem zdrav. Gospoda moja! To ne pomaga državi nič, če so visoki dostojanstveniki patrijotični. Ti so lahko patrijotični; saj se jim vedno smehlja milost njihovega gospoda za njihov patrijotizem, saj jim padajo vedno v naročje dobrote od najvišje strani, časti in visoke službe kar kupoma, včasih za nič drugzega, kakor za to, ker so se udeležili kakega bogatega dineja, ko je bil n. pr. kak tuji suveren pri nas; posledica tega dineja so potem visoki redovi za velike zasluge dotičnim gospodom, redovi, kakršnih ljudstvo niti ne pozna. — Ja, gospoda moja, ampak to ni tisti patrijotizem, od katerega je odvisen blagor države. Patrijotizem, od katerega je odvisen blagor države, to je patrijotizem priprostega moža, patrijotizem delavca, patrijotizem kmeta, patrijotizem revnega pastirja ali bajtarja v naših hribih. Gospoda moja, to je tisti patrijotizem, na katerem sloni zdravje, na katerem sloni blagostanje naše države. Ta patrijotizem je vse kaj več vreden, gospoda moja, patrijotizem tistih, ki morajo z žuljavimi rokami in v potu svojega obraza služiti svoj vsakdanji kruh. Gospoda moja! Ta patrijotizem je kaj vreden, ta patrijotizem, ki ne

služi nobenih častij in dostojanstev, nobenih redov, nobenih križcev, ampak pride sredi iz patrijotičnega srca ne računajoč na nikako plačilo.

Ali, častita gospoda, ako se bo tako še dalje delalo, kakor se je delalo do sedaj, ako se ljudstvu, katero je patrijotično, katero čuti patrijotično, vedno plača za njegov patrijotizem kakor dosedaj s tem, da se mu odrekajo najvitalnejše pravice, da se mu odreka primerno sodelovanje pri zakonodaji, pri kontroli državne uprave, potem — oprostite, gospoda moja — potem se polagoma tekom let ta patrijotizem čim dalje bolj ohladi; ljudstvo začne najpopreje sovražiti parlament in birokracijo in potem gre dalje in vedno višje in višje in potem končno utegne enkrat stati država pred dejstvom, da bo ljudstvo v ogromni masi sovražilo to državo, v kateri živi. Do teh razmer pa ne sme priti! Ljudstvo je politično zrelo v našej državi, naj reče kdo, kar hoče; kdor reče, da naše ljudstvo ni zrelo za splošno in enako volilno pravico, ta našega ljudstva ne pozna. Naj gre med ljudstvo, naj gre na ljudske shode in tam bo videl, tam se bo prepričal, kako zavedno je ljudstvo v našej državi in tam se bo lahko prepričal, ako bo poslušal priprosto ljudstvo govoriti, da je to ljudstvo zrelo za politične pravice, katere mu grejo in katere so se mu dosedaj odrekale.

Iz teh vzrokov, gospoda moja, je popolnoma umestno to, kar predlaga ustavni odsek, namreč, da naj se deželni zbor dežele Kranjske izreče za splošno, enako, direktno in tajno volilno pravico, tako za državni, kakor tudi za deželni zbor.

Pri tem mi je izreči le še nekaj opazk o poročilu ustavnega odseka.

Ustavni odsek se je izrazil za proporcionalni zistem pri splošnej in enaki volilni pravici in je sklenil, da se to sprejme v utemeljevanje predloga.

Ustavni odsek izrekel se je za proporcionalni zistem z veliko večino glasov in po mojih mislih je ta sklep popolnoma opravičen. Kajti proporcionalni zistem je najboljša in popolna korektura zoper tisto brutalnost števil, ki se tako rada navaja zoper splošno in enako volilno pravico. Po proporcionalnem zistemu pride vsaka manjšina do tiste veljave, ki jej po njenem številu gre. Ako imamo proporcionalni zistem, je popolnoma izključeno, da pri volitvah, kjer voli recimo 1000 volilcev in pade na eno stran 501 glas, da bi drugih 499 volilcev bilo za dotično volilno dobo politično brezpravnih. To je pri proporcionalnem zistemu izključeno.

Po tem zistemu pride tudi manjšina do tistih mandatov, kateri ji po številu za njo oddanih glasov gredo. Recimo tedaj, da bi bilo oddanih 1000 glasov, voliti bi bilo 5 poslancev, oddanih pa je 600 glasov za večino in 400 glasov za manjšino, potem, gospoda moja, dobi večina s 600 svojimi glasovi 3, manjšina s 400 svojimi glasovi pa 2 poslanca.

Vsakdo mora priznati, da je ta zistem najbolj praktičen, tako da parlament in zastopi voljeni na

podlagi proporcionalnega sistema dajejo najpopolnejšo sliko političnih razmer in politične volje dotične dežele, ali dotične države.

Zato se je ustavni odsek izrekel za proporcionalni sistem v slučaju, da se izvede splošna in enaka volilna pravica.

Ne bom se sedaj, ko se gre samo za splošno debato, spuščal v podrobnosti stavljene predloga, pridržujem si to za podrobno debato. Za sedaj le predlagam, da izvoli visoka zbornica o predlogu ustavnega odseka preiti v podrobno debato. (Ploskanje na levi — Händeklatschen links.)

Predlog ustavnega odseka se glasi:

«Visoki deželni zbor naj sklene:

I.

1.) Deželni zbor se izreka za načelo splošne, enake, neposredne in tajne volilne pravice pri volitvah v deželni zbor in v poslansko zbornico državnega zbora, ter uvideva nujno potrebo, da se izvrši čimprej volilna preosnova, ki oživetvori označena načela.

2.) C. kr. osrednja vlada se pozivlje, da nemudoma predloži državnemu zboru zakonski načrt v pod 1. označenem zmislu.

3.) C. kr. vlada se pozivlje, da nujno izdelata zakonska načrta o spremembi deželnega reda in deželnega volilnega reda v pod 1. navedenem zmislu in ju predloži deželnemu zboru, ki naj se baš v svrhu sklepanja o teh zakonskih načrtih skliče v izredno zasedanje vsaj meseca januarja 1906.

II.

Za slučaj, da bi nujno oživetvorenje označene reforme parlamentarnim potom izkazalo se kot nemogoče, se c. kr. osrednja vlada pozivlje, nasvetovati na najvišjem mestu, da se sedanji deželno- in državnozbornski volilni red, ki sloni na oktroiranem februarškem patentu iz l. 1861., potom najvišje odločitve razveljavi in istim potom uvede za državni in deželni zakonodajni zastop nov volilni red po načelih splošne, enake, neposredne in tajne volilne pravice.

III.

C. kr. osrednja vlada se pozivlje skrbeti za to, da se v vsakem slučaju, enodobno z oživetvorenjem novih volilnih redov uveljavi tudi poseben zakon v osiguranje popolne volilne svobode vsacega k volitvi upravičenega državljana.»

Deželni glavar:

K besedi se je oglašil gospod poslanec grof Barbo.

Abgeordneter Graf Barbo:

Meine Herren! Wir haben den Standpunkt unserer Partei gegenüber eventuellen Änderungen in der Landtagswahlordnung schon wiederholt dargelegt.

Ich beschränke mich daher zunächst darauf, unserem großen Befremden Ausdruck zu geben, daß der vorliegende Antrag des Verfassungsausschusses auch dem Landtage

zumutet, daß er sich für die Oktroierung einer Wahlreform ausspricht. Hiemit wird die Regierung direkt zur Verletzung eines Gesetzes aufgefordert, nachdem die bestehende Wahlordnung auf dem Gesetze vom 5. Mai 1898 (L. G. B. Nr. 46) beruht.

Ich erkläre im Namen der Partei, daß wir uns an den weiteren Verhandlungen über den vorliegenden Antrag nicht beteiligen werden und jeden Beschluß über die betreffende Änderung der Landesordnung, respektive Landtagswahlordnung gemäß § 38 der Landesordnung, beziehungsweise § 46 der Landtagswahlordnung in unserer Abwesenheit für unzulässig erachten und protestiere mit aller Entschiedenheit über einen diesbezüglichen in unserer Abwesenheit gefaßten Beschluß! (Desnica zapusti zbornico. — Die Rechte verläßt den Saal. — Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Potem pa kar zunaj ostanite za zmirom!» — Veselost na levi. — Heiterkeit links.)

Deželni glavar:

Tej izjavi nasproti konstatujem, da se zdaj še ne gre za spremembo postav, za katero bi bilo treba kvalificirane večine, ampak le za resolucijo, ki nasvetuje dotične spremembe, za kar po deželnem redu ni treba kvalificirane večine.

V splošni razpravi se je oglašil k besedi gospod poslanec dr. Krek.

Poslanec dr. Krek:

Visoka zbornica! Ker smo vsi poslanci v tej zbornici edini glede na načelo, da se mora uvesti splošna volilna pravica, zato se omejujem samo na dokazovanje, da je tudi enaka volilna pravica potrebna in edino pravična. Boj proti enaki volilni pravici je anahronizem, in sicer zaradi tega, ker enakost pred, torej pod zakonom zahteva tudi enakost nad zakonom. Ustava stoji na načelu, da so posamezniki pred zakonom, oziroma pod zakonom enaki, te enakosti pa ni, ako imajo nekateri posamezniki posebne predpraviče pri zakonodaji. Iz te enakosti pred, oziroma pod zakonom sledi tudi potreba enakosti nad zakonom, to se pravi, pri zakonodaji ni vsled tega tudi potreba enake volilne pravice. Gospodu predgovorniku ne morem na noben način odpustiti izraza anahronizem. Morda bi se v kaki drugi zbornici, v kakem drugem kraju moglo z nekako pravico trditi, nego v kranjskem deželnem zboru, da je ta anahronizem legalen, ker je v ustavi priznan. V kranjskem deželnem zboru pa tudi to ne velja. Anahronizem boja proti enaki volilni pravici v tej zbornici je v resnici tiranski in protiustaven. Dokaz za to bom natančno podal. Ko bi se bilo namreč deželnemu zboru našemu dalo to, kar mu je šlo po ustavni pravici, bi ne imeli danes nasprotstva proti enaki volilni pravici in cela zbornica bi izlahka glasovala za predlog, kakor ga stavlja častiti gospod poročevalec. Dokaz za predpraviče plemstva je edino le cesarski patent z dne 26. februarja 1861. Ta cesarski patent naj bi imel biti izvršitev oktoberskega diploma iz leta 1860. Vsi Slovani in tudi vsi protiliberalni Nemci so pa nasproti februarškemu patentu odločno naglašali,

da ta patent ustvarja nekaj popolnoma drugega, kakor kar se je obljubilo po oktoberskem patentu. Po tem oktoberskem patentu so dežele dobile pravico, da se na njihovem temelju razvija konstitucionalizem po državi. Po februarški ustavi pa se je uvedel v državo centralizem in pri tem centralizmu se je tudi popolnoma odkrito priznalo, da se namerava ž njim nemštvo v naši državi utrditi. Priznavalo se je od vladne strani in priznavalo od vseh pristašev centralizma, da se je v februarški ustavi ustvarila prosta pot takozvani nemški kulturni misiji. Vsled tega ni čuda, da so nasproti februarški ustavi tudi v naši zbornici narodni poslanci odločno povzdignili svoj glas. Tako na primer čitam v zapisniku seje dne 18. decembra 1866 iz govora poslanca dr. Tomana sledeče besede (bere — lieft):

« . . . denašnji naš zbor je le stvar Šmerlingove germanizacije. » —

in na opazko tedanjega predsednika je izrekel (bere — lieft):

« Prosim, gospod prvosednik, če nismo mi res na podlagi Šmerlingove ustave tukaj, tak prosim podučite me kaj družega! »

Krivičnost sedanje ustave je ravnotako priznal poslanec dr. Vošnjak dne 16. septembra 1878 v tej zbornici. Rekel je namreč (bere — lieft):

« Kdor tak volilen red pregleda, si pač mora misliti, kako težko pravo mnenje ljudstva izraz dobi v zboru. Ta deželni red je tako krivičen, da je bilo le mogoče izmisliti ga možu, kateremu je leta 1861. na tem ležeče bilo, da bi manjine, ki so v deželah, spravil v večine v postavodajnih zborih, posebno pa da bi velike slovanske večine po deželah tako pritiskal, da bi potem v deželnih zborih in v državnem zboru bile stisnjene v manjine. »

Umljivo je torej, kar je zapisano v adresi, katero je sklenil naš deželni zbor na vladarja dne 27. avgusta 1870, kjer čitam to-le (bere — lieft):

« Poskušnje z ustavo, ktera nima pravoveljavne podloge, ktere večina narodov ni pripoznala, in jim je proti volji vsiljena bila, osnovati novo, brezimeno, tako imenovano cislajtansko državo, so edinst skupne države oškodovale, pogoje njenega bitja bolj in bolj izpodkopavale, svojepravnost kraljevin, dežel in narodov umanjševale, in se je razen tega po skušnjah izkazalo, da se one s svobodoljubnimi napravami ne nakladajo, in da se izvršiti ne dajo. »

Iz teh besed se natanko sprevidi stališče, katero je slovenska stranka v tej zbornici zavzemala nasproti februarškemu patentu. Drugodi, drugim deželam se je pač pustilo, da so se na podlagi oktroiranega zakona o deželnem redu in deželnozborskem volilnem redu organsko razvijale. Pri nas se to ni dopustilo. Tako imamo na primer na Goriškem kmalu po februarškem patentu sklep potrjen od vladarja, po katerem se je veleposestniška kurija spremenila v kurijo najvišjih davkoplačevalcev. Tako kurijo najvišjih davkoplačevalcev imamo tudi v Dalmaciji in Istri. Pri nas pa, gospoda moja, so se ustavno zajamčene pravice deželnega zbora tep-tale prvič s tem, da se je popolnoma slovenski večini

deželnega zbora imenoval v prvem zasedanju nemški glavar in poleg tega je naš deželni zbor štirikrat zastopnj sklepal o spremembah naše deželne ustave, in sicer v sejah dné 21. decembra 1866, 29. septembra 1867, 11. oktobra 1869 in 14. oktobra 1871. Sklenil je najtemeljitejše izpremembe volilnega reda. Pri teh izpremembah se je šlo za to, da se napravi na mestu veleposestniške kurije kurija najvišjih davkoplačevalcev, da ne bi samo tisti, ki plačujejo najmanj 100 gld. direktnega davka in katerih posestva so v deželni deski zapisana, marveč da bi vsi tisti, ki plačujejo vsaj 100 gld. direktnega davka v naši deželi, volili v veleposestniški kuriji. Vrhutega se je tudi več drugih važnih izprememb takrat predlagalo in so se storili sklepi na primer glede direktnih volitev, tajnih volitev v mestih, sklep, da naj bo vsako mesto za-se poseben volilni okraj. Storili so se sklepi, da naj Kranj, Loka, Tržič, Radovljica, Kamnik, Železniki in Kropa volijo v enem volilnem okraju, in sicer v Kranju, seveda dva poslanca, in da naj se trgu Ribnica pridene Sodražica. Ta sklep je bil v tej daleko-sežnosti, kakor jo sedaj omenjam, z ogromno večino glasov in popolnoma ustavno pravilno v tej zbornici sprejet, toda niti odgovora niso dobili deželni poslanci, zakaj se ta zakon ni potrdil, samo deželnemu odboru se je naznanilo, da ni ta zakon dobil najvišjega potrjenja. Gospoda moja, če pa mi vrhutega preštudiramo dotično dobo in pogledamo, kako je že takrat, v tisti dobi modro sodila slovanska večina te visoke zbornice, potem moram reči: Bog daj, da bi mi ne bili manj vneti rodoljubi in pa manj razumni, kakor naši predniki!

Že v zapisniku seje deželnega zbora z dné 29. septembra 1867 beremo v poročilu, katero je sestavil dr. Costa, tedanji poročevalec ustavnega odseka, velezanimive besede, katere si upam podati z dovoljenjem častitega gospoda deželnega glavarja doslovno. Glase se (bere — lieft):

« Naša deželna ustava sestavljena je po načelu koristi (interesov), in tako nahajamo v deželnem zboru zastopnike velikega posestva, mest in obrtništva in kmetijskih občin. Ne bi bilo sicer težko dokazati, da dosedanja izpeljava nikakor ne zadostuje načelu, da v deželni knjigi (Landtafel) vpisani posestniki na eni strani niso veliki posestniki po zgledu družih dežel (na priliko ogrske, poljske, češke, niže avstrijske), na drugi strani pa imamo tudi druge posestnike, ki ne plačujejo manj davkov, kakor oni; da kranjska mesta in trgi (izvzemši glavno mesto Ljubljansko), skoro nimajo drugačnih interesov in družega javnega življenja, nego kmetijske občine. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: « Čujte, čujte! »)

« Tudi bi bilo natančnega prevdarka vredno, ali je res bolj koristno, da ustava sloni na tako imenovanem zastopu interesov, ali bi ne bilo naravnejše, da bi interese zastopali poslanci, izvoljeni po splošnih enakih volitvah. »

Takrat, gospoda, so se od slovenske strani in sicer od moža, kateremu se je svoj čas reklo, da je, kakor pravijo, klerikalec, prvič slišale besede, da bi sprememba volilnega reda, kakor jo danes zahtevamo,

bila pravična z ozirom na našo deželo in državo. Vsled tega se s ponosom zavedamo, da se s predlogom, katerega danes stavlja ustavni odsek, vzdržuje samo kontinuiteta političnega razuma, politične pravičnosti v tej visoki zbornici.

V tej dobi je tudi karakteristika splošne in enake volilne pravice popolnoma natančno podana v govoru poslanca dr. Toman v ravno tisti seji. On pravi takole (bere — lieft):

«Dokler ne bodo spoznali edino to resnico in pravico, tako dolgo ne bode vlada ustavna in nobena vlada nima pravega ustavnega vodila, ki bode tako delala zoper nas, ki smo za obstoj Avstrije. Kdo dela zoper Avstrijo? Tisti, kateri nemštvo širijo od Drave tje do jadranskega morja (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Nemškutarijo!») To so nemškutarji, ki so odpadli od našega naroda (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Kje pa je Schwegel? Škoda da Schwegla ni tukaj!») in zdaj pri nas nemškutarstvo širijo. V naši deželi mora nemškutarstvo nehati, naša dežela ne pozna Nemca, ja v Avstriji mora nehati nemškutarija, ali bo ta nehala, ali bode pa Avstrija zginila.»

Mi vidimo, da se je že v tisti dobi povdarjala potreba spremembe volilne pravice iz demokratičnega in liberalnega načela.

V stenografičnem zapisniku seje dne 8. oktobra 1869 beremo iz govora dr. Zarnika (bere — lieft):

«Naj se dozdanji poslanci velikega posestva še toliko po nemškutarski šopirijo, nadejam se, da v 10 letih se tu v naši zbornici ne bode čul drug glas kakor slovenski...» — žalibog da se to ni izvršilo — «Jaz rečem, da ravno ta popravek našega volilnega reda je na demokratični podlagi zidan in je dokaz pravega liberalstva, v tem je ravno zmaga obče slovanske, ako se gibljemo na tleh demokracije (Klici na levi: — Rufe lieft: «Dobro! Tako je!»), ako uvajamo v prakso pravi liberalizem in se ogibljemo liberalizma puhlih, praznih fraz protivne stranke.»

Isto je tudi izrazil poslanec dr. Toman, ki je krasno povdarjal, kako neumno je trditi, da ima veleposestvo svoje posebne interese (bere — lieft):

«En sam dokaz bi bil jaz rad slišal od čestitega gospoda barona Apfaltrerna, en sam dokaz, da bi bili veliki posestniki le enkrat v pretečenih šestih ali sedmih letih en predlog stavili, kateri bi bil v dotiki z velikim posestvom, da bi bili enkrat deželnemu zboru dokazali, da veliko posestvo ima svoje potrebe, svoj značaj, da ima svoje naloge, pa v vseh šestih ali sedmih letih nismo niti enega samega predloga slišali, kateri bi bil velikemu posestvu v potrebno varstvo, v krilo velikega posestva. To je resnica!» — In temu se usojam dostavljati, da danes, ko je od tega preteklo več kot 30 let, imamo isto skušnjo (Veselo na levi. — Weiterfeit lieft. Poslanec Povše: Abgeordneter Povše: «Žalibog!»).

Znamenito je tudi — in žal mi je, da ni gospoda poslanca grofa Barbota v tej zbornici, ko to navajam — znamenito je, pravim, tudi to, da je v isti dobi čisto natančno se ločilo veleposestvo, ki je našemu narodu

zvesto, in veleposestvo, ki mu je nasprotno. Takrat se je namreč povdarjalo čisto odkrito, da imajo poslanci, ki zahtevajo, naj se veleposestniška kurija spremeni tako, kakor bi bilo naši deželi pravično, da imajo ti poslanci na svoji strani tudi veleposestnike.

V govoru dr. Tomanovem berem tole (bere — lieft):

«Ne mislite, gospoda moja, da nam je trn v peti veliko posestvo. Bog obvaruj! Jaz sem tisti, ki spoštujem posestvo...» — in potem je še natančneje preciziral to dejstvo takole (bere — lieft):

«Da je veliko posestvo važno za obrtnijo, industrijo, je nadalje rekel gospod predgovornik. To je res in želim, da bi to tudi pri nas bilo, ali sploh to pri nas ni. In glejte, ravno na naši strani sedi en veliki posestnik, on je eden naših, ki je veliko storil, ja, ki je največ storil, kar se tiče obrtnije in poljedelstva in on vendar ne zahteva takih predprav za svoje veliko posestvo in upam, da bode rad glas dal, da vsak posestnik, ki 100 gl. plačuje davka, naj ima pravico voliti kakor veliki posestnik v deželni zbor?»

Ta mož je bil grof Barbo (Klici na levi: — Rufe lieft: «Čujte, čujte!») in pri glasovanju, kakor je zapisano na strani 401. stenografičnega zapisnika obravnav deželnega zbora kranjskega iz leta 1868., imamo po prvem «nein» barona Apfaltrerna prvi «da» grofa Barbo-ta. (Klici na levi: — Rufe lieft: «Čujte, čujte!»)

Jaz mislim, da je to najboljši odgovor gospodu predgovorniku. (Pritrjevanje na levi. — Zustimmung lieft.) Potemtakem torej, gospoda, imamo mi v naši deželi popolnoma drugačno stališče, kakor pa v drugih deželah. Pri nas se zavedamo, da ko bi se bilo to izvršilo, kar je imel deželni zbor pravico zahtevati, bi danes, kakor sem rekel, ne imeli tega nasprotovanja proti demokratični spremembi volilnega reda. Tega pa nismo mi krivi, ampak tega so nasprotno krivi veleposestniki in vlada, ki jih je podpirala do danes.

Zanimivo je iz teh debat si skušati razložiti, kako so se branili takrat veleposestniki. Gospoda, tako malenkostni protidokazi, kakor so jih imeli nasprotniki spremembe volilne pravice, gospodje veleposestniki, v tej prvi dobi našega ustavnega življenja, tako malenkostni ugovori takorekoč človeka spravijo v zadrego. Ne ve se, ali res niso imeli gospodje nobenih idej in zmisla za javno življenje. Pobijali so ta predlog iz kompetenčnega stališča, češ da deželni zbor ni opravičen to sklepati, ampak da je to prepuščeno državnemu zboru in to stališče je takrat tudi vlada zavzemala, ker zastopnik vlade je v zbornici ravno iz tega stališča pobijal spremembo volilne pravice za deželni zbor. Dalje pa imamo iz govora gospoda barona Apfaltrerna dva momenta, ki sta pa tudi edina, ki naj opravičujeta predpravice veleposestva v naši deželi. Baron Apfaltrern pravi, da se mora zaradi tega veleposestništvu dati večja veljava, ker so veleposestniki konservativen element. (Smeh na levi. — Gelächter lieft.)

Gospoda, to se sliši v naši deželi, kakor najhujša ironija. Naj se gospodje iz samih sebe ne delajo norca, če se še upajo take razloge navajati v varstvo svojih predprav. (Klici na levi: — Rufe lieft: «Tako je!»)

In drugi moment, na katerega se naslanja baron Apfaltrern v apologiji veleposestniških privilegijev, pa slove: Veleposestvo ima izvrševati pomirjevalno vlogo v tej zbornici in to vlogo, pravi, bode to veleposestvo izvrševalo (Smeh na levi. — *Gelächter links*) in v proškem duhu gleda govornik poslanec iz veleposestniške kurije v tisto dobo, ko bo veleposestvo v razburkanem času nastopilo kot angelj miru. (Ponovljen smeh na levi. — *Erneutes Gelächter links*. — Poslanec dr. Šusteršič: — *Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Schwegel kot angelj miru! Ta stari Jakobinar!»*)

Mi vemo, da je to veleposestvo bilo pri nas v naši deželi vedno in povsod isto, ki je delalo nemir v deželi. Mi vemo, da je veleposestvo dosledno vsak korak, ki ga je hotela napraviti večina slovenskega ljudstva, zastopana tukaj v tej zbornici, v kulturnem ali socialnem oziru za svoj narod, da je vsak korak skušala zavirati, in da je nasprotovala vedno tudi najmanjšim pravicam, ki so se hotele dati slovenskemu jeziku. Mi vemo, da je to veleposestvo, namesto da bi bilo v konservativnem in pomirjevalnem zmislu vplivalo, bilo vedno zraven, kadar se je šlo za to, dati zaušnico poslancem katoliško-narodnega prepričanja v tej zbornici. Taka je bila n. pr. pomirjevalna naloga, katero so izvrševali veleposestniki, v kolikor so sedaj zastopani po svojih zastopnikih v našem deželnem zboru, izvrševali namreč s tem, da so leta 1902. nam dali zaušnico, ker oni so povzročili, da smo takrat mi pri volitvah v odseke tako brutalno bili prikrajšani. Mi ne zamerimo tega gospodom iz slovenske strani, ker vemo, da bi se to ne bilo moglo zgoditi, ako bi ne bilo gospodov veleposestnikov-Nemcev. Še vedno čutimo to zaušnico na svojih licih in četudi vemo, da so vsled naše energije spoznali nasprotniki politično svojo krivdo, etične-moralne še niso spoznali in je ne bodo nikdar. In mi smo prepričani, da bi ti gospodje, ki so «pomirjevalni» element v naši deželi, kakor hitro bi bilo mogoče, dali nam k prejšnjim zaušnicam nove in še hujše (Poslanec dr. Šusteršič: — *Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Pa jih raje mi damo!»*), pa jih nam ne bodo več dajali, ker nimajo ti gospodje — četudi jih ni tukaj, pa jim bodi povedano — na naši strani nikogar, ki bi jih držal. (Klici na levi: — *Rufe links: «Tako je!»*). Prokletstvo našega ustavizvestega veleposestva je to, da so ga vodili in ga še vodijo svojemu narodu in njegovim idealom nezvesti janičarji, ki so prinesli v to politično borbo element, ki ne pristaje dobro plemskim imenom te gospode, namreč brutalnost. Ako bi se bilo organsko razvijalo ustavno življenje v naši deželi, potem bi danes imeli popolnoma drugo lice v zbornici in deželni zbor bi ne bil toliko časa brezploden in bi nam ne bilo treba rabiti orožja obstrukcije, da se stare krivice, ki obstoje, odpravijo. Gospoda, obstrukcija, katero smo toliko časa v tej zbornici vodili, ta obstrukcija je bila sveta naša dolžnost, če smo hoteli doseči to, kar so nameravali naši častiti predniki in zato je zahteva po oktroà v tej zbornici popolnoma drugačna, kakor jo gospodje slikajo. Če mi oktroà zahtevamo, zahtevamo to, da se tiste krivice, katere nam delajo gospodje v naši deželi, odpravijo.

Gospoda, kontinuiteta krivde zadene tudi sedanjo vlado, ako ne odpravi krivic, katere so zakrivile prejšnje vlade. Naša sedanja vlada, centralna vlada, je tudi sokriva temu, da se sklepom kranjskega deželnega zbora ni dala veljava zakona, ako temu zdaj ne odpomore. Mi smo tudi proti temu, da bi se nasilno vladalo, in vsled tega bi se morali pač premišljati, če bi se šlo samo za to, da se ustava februarskega patenta z oktroàom odstrani, ali mi stojimo v tej zbornici na drugem stališču, mi zahtevamo, da se nam to da, kar bi se nam bilo ustavnim potom absolutno moralo dati, ako bi se ustava v naši deželi ne bila kršila. Privilegije, ki jih imenujejo veleposestniki ustavne pravice, imenujemo mi usurpirane pravice, krivice nad našo deželo in našim ljudstvom.

V ustavi, kakor je bila dana avstrijskim narodom sta pač dva momenta, bistvo ustave, in drugo so pritikline, razne akcidence. Ker so te akcidence bile v prilog veleposestnikom nemškoliberalne stranke, zato se je rodila ustavi zvesta stranka. Nimate pa zlepa bolj hinavskega imena, kakor «ustavizvesta stranka», ker je ta «ustavizvesta» stranka kršila ustavo, kadarkoli je bilo mogoče, če se jej je hotelo vzeti nekaj predpravil, v ustavi pa je branila edino le svoje privilegije. Privilegijem veleposestva, predpravilam ali recimo naravnost krivicam, ki so se nad ljudstvom izvrševale vsled te ustave, tem krivicam je ostala pač vedno zvesta ta takoimenovana ustavizvesta stranka. In zato sploh tako sodimo o nji. O ustavizvesti stranki je žurnalistično izredno nadarjeni Ferdinand Kürnberger leta 1873. zapisal te-le besede (bere — *liest*):

«*Sie bemächtigen sich der Stelle und Amtes, und sprengen, wenn nötig, verfassungstreu Himmel und Erde in die Luft, um den Besitz ihrer Gewalt zu behaupten. Sie wissen, um was sie spielen. Entweder die Galgenleiter oder die Rangleiter zum Baron! — Entweder den Strick oder das Ordensband!*» — Če te besede lahko obračamo na takoimenovano ustavizvesto stranko cele države, potem tembolj prvi odstavek lahko obračamo na stranko, katera pri nas zastopa takoimenovano ustavizvesto veleposestvo.

(Živahno odobravanje na levi. — *Lebhafter Beifall links*.)

Ti ljudje (Poslanec dr. Šusteršič: — *Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Ki so najbolj zanič!»*) so najbolj zakrivali, da je tako hudo kritiko mogel o sedanjem državnem parlamentu zapisati mož poštenjak Schöffel, ki pravi v svojem delu «*Erfahrungen aus meinem Leben*» o parlamentu: «... Eine Gesellschaft zahlosfer, alter, feifender Weiber.»

(Živahna veselost na levi. — *Lebhaftes Geiterfeit links*.)

Z veleposestniki smo obračunili. Stališče naše nasproti njim je popolnoma jasno in ne more biti večje predrznosti, nego da se kdo v tej zbornici osmeli po tej predzgodovini našega ustavnega življenja trditi, da je zahteva po oktroàu neopravičena.

Druga stvar, katera je nova v poročilu častitega gospoda poročevalca, in katero je tudi on že nekoliko omenil, je pa proporcna volitev. Dovolite, da tudi jaz o njej izrečem svoje mnenje. Tudi meni se zdi pro-

porčni zistem edino pravičen. Po katerem načelu naj se porčni zistem izvede, je drugo vprašanje, ali po tem načelu, kakor je predlagal gospod poročevalec dr. Šusteršič, da naj se štejejo glasovi, ali pa naj se ločijo po takoimenovanem «vote limité», po katerem se liste kandidatov postavijo, pa je volilcu dovoljeno voliti samo neko število kandidatov in ne vseh, in ostale dobi potem manjšina, ali pa naj se uvede tretji zistem, takoimenovani «vote cumulative», ko se namreč volilcem daje pravica, da smejo glasove, katere more dobiti vsak posamezni kandidat zapisan na gotove liste, združiti na enega ali več poslancev, tako da sme torej vsak volilec, ako je na listu zapisanih pet kandidatov, dati n. pr. enemu samemu pet glasov. Kateri zistem bi bil najbolj pravičen, v to se ne bom spuščal, ampak vendar bi mislil, da bi bilo najboljšje to načelo, da se da tudi strankam, ki po številu niso posebno močne, vsaj priložnost, kakega poslanca v zbornici imeti. V Italiji imate porčni zistem od leta 1882., ravnotako ga ima Srbija od leta 1889. in v obeh državah se ta porčni zistem silno dobro izkazuje. Na ta način se bo potem tudi to uresničilo, kar je zadnjič pri debati o nujnosti gospod poslanec dr. Tavčar želel, da namreč svobodomiselna stranka kot taka ne propade, ampak da bo imela vedno priložnost imeti zastopnikov v tej zbornici. Res je, da bi, kakor so sedaj razmere, če bi se sprejela splošna in enaka volilna pravica, pač prišla v večino stranka, kateri jaz pripadam, toda, gospoda, ta večina ne more ostati brez kontrole, in jaz odkrito povem, da ji ne želim samo kontrole od strani volilcev, ampak tudi od strani krepko organizirane svobodomiselne stranke. Jaz želim, da bi ta stranka zasledovala vsako kretnjo in brezobzirno ožigosala vsako sled korupcije, katera bi se v naših vrstah pokazala, ker je le na ta način mogoče, intaktno, pošteno javno življenje ohraniti. Gotovo je, da vsaka stranka mora propasti, ki ne izvršuje svojih načel in čim širša je kontrola, tem težavnejša je korupcija. Po splošni in enaki volilni pravici se šele otvori boj, katerega prihodnje zmage nobeden naprej ne ve. Kam se bodo razvijale stranke, ne vem jaz in ne ve kdo drugi. Lahko se pri tem ugiba na eno ali na drugo stran. Gotovo je le, če se umeva pod klerikalizmom nadvlada duhovskega stanu, potem je ta nadvlada s splošno in enako volilno pravico že pokopana, ker predpravice velikega duhovstva ravnotako padejo, kakor predpravice velikega plemstva, in vsled tega se od te strani ne potrebuje bati nevarnosti. Če pa kdo pod klerikalizmom umeva katoličanstvo, temu seveda more svitati upanje, kakor smo je čuli izražati iz ust gospoda poslanca Hribarja; mogoče je, da mu svita v prihodnjosti doba, ko bo vsled višje izobrazbe, vsled večje politične svobode, vsled večje samostojnosti v vdejstvanju političnih pravic izgubil klerikalizem pristašev. Nasproti temu si pa tudi jaz upam, ravnotako izraziti svojo nado: Če katolicizem potrebuje privilegijev in če je tako slab, da se more vzdržati le ob varstvu države, če je res tak, da nasprotuje svobodni vedi in da onemogočuje človeku, ki hoče svojemu umu dati kolikor mogoče visok vzlet, to stremljenje, potem mora propasti in

naj propade. Pri tem pa si upam tudi toliko pripomniti, da bo po moji sodbi, čimbolj bo napredovala omika, čimbolj bo napredoval čut za osebno svobodo, tembolj bo tudi napredovala potreba, v teh bojih in zmedah zasebnega in javnega življenja, sredi teh labilnih okoliščin, v katerih živimo, iskati večnoveljavnih etičnih načel; in kdor jih bode iskal, bo, četudi po dolgem boju, našel, da so ta etiška načela nujno zvezana z religijo, pa tudi, da je ni religije, katera bi tako odgovarjala naravi človeški, kakor je katolicizem. In v tem pogledu v prihodnost vidimo mi zmago svojih idej, ne zmago idej, katere bi kdo s silo utisnil v srce človeško, ampak zmago, ki bode edino mogoča le na tleh popolne politične svobode.

Gospoda, završujem svoje opazke. Delavski sloj je vsled sedanje volilne pravice odstranjen od zakonodajstva dežele in prav za prav tudi od zakonodajstva države, kajti po takoimenovani peti kuriji je stvar ravnotaka, kakor da bi delavci ne imeli nobenih interesov na deželi in državi in vsled tega tudi ne na eksistenci dežele in države. Mi hočemo, da se to mnenje predružači. Mi hočemo, da se abstraktni značaj dežele in države spremeni, da se da volilna pravica vsakemu posamezniku in da jo vsak izvršuje enako; s tem se sam prostovoljno podvrže deželi in državi in jo prostovoljno prizna. Osebne pravice, iz katerih izvira pravica do enakosti pred zakonom in iz katerih dalje izvira pravica enakosti nad zakonom, so višje od privilegijev. Vlade se menjavajo, države propadajo, ljudstvo ostane. Ljudstvo ni zavoljo ustave, marveč ustava zaradi ljudstva. In prepričan sem, ako se udejstvi načelo, ki se izraža v predlogu našega ustavnega odseka, potem bomo dali Bogu, kar je Božjega, cesarju, kar je cesarjevega, narodom, kar je njihovega in ljudstvu, kar je njegovega. (Burno in dolgotrajno odobravanje in ploskanje na levi in na galeriji. — *Stürmischer, langanhaltender Beifall und Händeklatschen links und auf der Galerie.*)

Deželni glavar:

Besedo ima gospod poslanec dekan Mihael Arko.

Poslanec Mihael Arko:

Visoka zbornica! Jaz se ne bom spuščal v vsebino poročila glede volilne reforme, ker se je stvar itak že dosti razpravljala po časopisih in ljudskih shodih in so se tudi v visoki zbornici razlogi in motivi tako obširno obrazloževali, da se je vsak razumen človek lahko prepričal o umestnosti koraka, katerega se storiti predlaga, ampak jaz hočem samo nekoliko o tem omeniti, kako blagodejno bo volilna reforma v predlaganem zmyslu vplivala na naše socijalno gibanje. Ako vzamemo našega proletarca, pomislite, kako silno težko občuti razna bremena, ki jih ima nositi. Ljudje čutijo davke, šolsko obveznost in, kar je najhujše, krvni davek, in čutijo jih tembolj in težje, ker si morajo reči, kako pridemo mi do vsega tega, naložilo se nam je vse od gospodov pri zeleni mizi, ne da bi se nas bilo kaj vprašalo. In to je čisto naravno. Kar se človeku vsili, ne da bi se ga vprašalo, to ga silno boli in tiši. To ga zapeče v srce in potem nosi še

težje svoja bremena. Ako se pa vpelje splošna in enaka volilna pravica, da pridejo tudi ti ljudje v položaj, imeti svoje zastopnike, ki se bodo posvetovali ne samo o njihovih davkih in bremenih, ampak tudi o njihovih pravicah, bodo rekli, če imamo davek plačevati, vemo tudi, zakaj je potreben, vsaj smo bili po svojih zastopnikih zraven, ko so nam ga naložili. Tako bi to silno pomirjevalno vplivalo na dotične sloje, kateri danes nimajo nobenih pravic.

Ako vzamemo današnje gibanje, posebno socijalno gibanje, vidimo, da ravno ta brezpravni položaj proletarcev nekateri silno izrabljajo za svoje namene. Ravno agitatorji dobijo silno plodna tla med proletarci, nezadovoljnost se širi, ne da bi bilo ljudstvu kaj pomagano. Spominjam samo na besede, katere so bile dne 15. decembra 1902 čitati v «Rdečem Praporju», namreč: «Mi od zбора do zбора kurimo ogenj nezadovoljnosti in pa sovraštva». In kako bi bilo drugače mogoče, kakor da se širi in širi nezadovoljnost, ko taki govorniki nastopajo in živo slikajo potem pa izkoriščajo bedo in slabo socijalno stanje ljudstva. Ko bi pa ti ljudje imeli tudi svoje poslance v zbornici, kateri bi tukaj govorili, bi se kmalu prepričali, da je zabavljati jako lahko, bolje storiti pa tem težje. Podere se lahko, zida težko. Tako bi veliko hitreje prišlo do tega, da bi se ublažilo socijalno gibanje, ker bi ljudje imeli priliko, dogovoriti se s svojimi zastopniki na shodih in čitati njihove govore v zbornici. Naše ljudstvo je pridno, s slastjo čita in bere, in ko bo čitalo govore poslancev, ki ga ne zastopajo in potem nasprotno govore svojih zastopnikov, potem si bo napravilo mirno in trezno sodbo in razvidelo bo, kdo mu hoče prav in kako stvari stoje bodisi glede davkov bodisi v drugih zadevah.

In potem — poročni zistem. Koliko je dandanes pri volitvah strasti, hujskanja in zabavljanja! Dostikrat gre za en ali dva glasova narazen in ljudje mislijo, če dobimo samo en glas manj, pa smo popolnoma poraženi za šest ali tri leta. Če se uvede poročni zistem, bo stvar čisto drugačna. Naj bo agitacija še tako velika, razburjenosti in strasti ne bo toliko, ker bodo ljudje vedeli, da jim je, če že ne dobijo večine, na vsak način zagotovljena izdatna manjšina. In zmerna, stvarna opozicija še zmirom nekaj velja. Torej v tem oziru bo veliko storjeno za ublaženje sedanjih odnošajev.

Ali vzemimo drug slučaj. Kako hitro se enkrat vpelje splošna in enaka volilna pravica za državni in deželni zbor, vpeljala se bo prej ali slej tudi v druge zastope. Kako silno se tu in sem dandanes razburjajo ljudje zaradi zadev, ki so se odločevale pri magistratih ali pri kakem drugem zastopu in velikokrat pride nazadnje do tega, da se ljudje leta in leta potem silno sovražijo. To se posebno lahko zgodi tedaj, če ena stranka popolnoma zmaga, ker pa ima zavest, da je ljudstvo proti njej, gospodari po načelu: après nous le déluge. Vzemimo blagajnika, ta izvršuje svoj posel, poleg njega pa je kontrolor, ki vse pregleduje. Če je take kontrole treba že pri blagajni, koliko bolj je je treba v javnem zastopu in ta kontrola bo po poročnem zistemu dana, ker je manjšini zagotovljeno

zastopstvo v dotičnem zastopu. Ta manjšina bo potem gledala na to, da se bo s skupnim občinskim premoženjem pravilno postopalo, da se ne bodo po nepotrebnem nastavljali uradniki, ki pripadajo stranki večine, da se ne bodo razsipavale nagrade itd., kakor se godi, če gospoduje ena sama stranka, ki nima nobene opozicije, ki bi se jej ustavljala, jo na to in ono opozarjala in prihajala s protidokazi, kako ona misli, da bi bilo potreba stvarno, primerno in koristno občinske zadeve uravnati.

S tem hočem končati in Vas le še prosim, da glasujete za to volilno preosnovo in prepričani bodite, da ste s tem velik korak storili za zboljšanje sedanjega socijalnega stanja. (Odobranje na levi. — Beifall links.)

Deželni glavar:

Gospod poslanec Demšar ima besedo.

Poslanec Demšar:

Visoka zbornica!

Kot zastopnik kmečkih volilcev, izvoljen na programu splošne in enake volilne pravice sem se oglasil k besedi.

Izrečena je bila v tej zbornici beseda, da bi se s splošno in enako volilno pravico napravila neka nova pravica in zatrla stara pravica.

Res je, da se potegujemo za to, da se poderejo te stare predpravice, ki so ne samo na Kranjskem, ampak v celi Avstriji krive mnogih krivic. Splošno nazadovanje, nazadovanje kmečkega stanu, izseljevanje v tujino, to so posledice teh starih predprav.

Kranjska dežela je bogata zakladov, je dežela, v katerej biva pridno slovensko ljudstvo, katero je siljeno, da gre v tujino, dežela, ki bi bila lahko, vsled pridnosti ljudstva in ležeča blizu morja, cvetoča dežela, če bi se količkaj praktično gospodarilo. Toda druge dežele dobijo darila, Kranjska pa večinoma palico. (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Ker ste je potrebni!») Kar se je naredilo, naredilo je to ljudstvo samo s svojimi žulji.

Ravno sedaj se dozidava svetovna železnica. Zdi se mi, da bi se bila ta železnica, če bi se bila le mogla, izognila Kranjske. Dotaknila se je je samo na enem kraju.

Koliko potrošijo za to železnico! Več kakor 92.000.000 K več kakor je proračunjeno se je že izdalo. Tako delajo ti gospodje, ki so izvoljeni na teh predpravica. Tako znajo gospodariti ti gospodje! Če bomo pa mi zahtevali kake podpore, kak tisočak, ki se bode moral ravno vsled te železnice izdati, takrat bodo pa varčevali in ne bo nobenega denarja! Ali to ni krivica? — In kako se je delalo pri tej železnici? Tujci so prišli v deželo, oglodali meso in pustili nam kmetovalcem kosti.

Cesta Podrošt in Petrovo brdo zidala se je samo na ljubo podjetniku Ceconiju. Ta firma Ceconi je napravila precejšen dobiček, čez par mesecev je šla in nam pustila cesto tako, da se ne da po njej voziti.

Znana Vam je, gospoda moja, že afera glede voznje.

Posestniki Selške doline so prosili, da bi dobili vsaj od te železnice kak zaslužek. Kaj je bila posledica? Ministrski predsednik je obljubil in na podlagi te obljube so vložili ponudbo za 30 vinarjev ceneje, kakor židovski podjetnik, ki je vozaril tako nerodno, da bi bila morala politična oblast že radi mučenja živine vožnjo ustaviti. — Podjetnik je zaslužil denarje, posestnikom je pa tvrdka odgovorila, da take ponudbe ne more rabiti; — seveda mogoče, da je bilo prepoceni. Tako se je delalo in tako se je reklo! In potem se pa govori, da mi posestniki hujskamo ljudstvo. Kakšni bi bili mi, mi bi ljudstvo slepili, ako bi ljudem ne odprli očíj? Torej je naša dolžnost, da ljudstvu povemo in pokažemo krivico. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Tako je!»)

To je neka mala podoba tega gospodarstva!

Poglejmo tudi, kako je z deželno avtonomijo! Naše ljudstvo ima pravico voliti. Kaka pa je v občini izvolitev župana? — Ljudstvo zahteva, da bi bil ta župan njih zastopnik, da bi zastopal njih pravice, toda v nekaterih krajih politična oblast naravnost zavira njihovo pravico in zavira župana, ki mu ne pusti prav nobenih pravic. Mladi uradniki pri političnih oblastih, ti imajo že navado, da nas takorekoč klasificirajo. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Statthaltereigigerli!») Kateri so namreč pravi hlapci okrajnega glavarstva, ti pridejo v zlate bukve, drugi, kateri hočejo zastopati koristi svojih kmetov, pa v črne. Tako se včasih godi, da župan, ki je bil v zlatih bukvah zapusti občino in pride kak župan, ki je v črnih bukvah, in ž njim je potem vsa občina črna. Vsa pota so razdrta, vso šolo je treba popravljati in celo na dimnike se pazi. Potem pa ljudje ugibajo: «40, 50 let je bilo vse dobro, sedaj je pa kar naenkrat vse za nič!» In zato lahko potrdim, kar se je že izreklo tu v zbornici, da hodijo gospodje od okrajnih glavarstev po deželi in agitirajo na ta način. Pri prihodnjih volitvah pa to pritiska na volilce, ti izvolijo tistega, ki je onim všeč.

Znana mi je na nekem hribu vas šest hiš, ki že 50 let obstoja. Ta vas je na hudem vetru. Hiše so krite s slamo. Ti posestniki nimajo dimnikov, to že zaradi večje varnosti proti požaru, ker jim veter razdere in potrga dimnike in strehe so slamate in se lažje užgo, kakor če nimajo dimnikov; tako gre dim izpod strehe svojo pot. Naenkrat so zapazili pri glavarstvu, da ta vas nima na svojih hišah dimnikov in kar naenkrat čez noč bi morali napraviti starim hišam dimnike. (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Zakon!»)

Zato se pa mora predelati po splošni in enaki volilni pravici. Saj je ravno gospod doktor rekel, da je zakon pomanjkljiv, vsaj so bili le zastopniki privilegijev pri sklepanju zakona. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Posebno bomo okrajnim glavarjem korajžo odkupili!») Prišli so orožniki kljub temu, da je županstvo odgovorilo, da to tako hitro ni mogoče, da pa bo storilo to takoj, in sta bila kaznovana na izjavo neke ženske, da županstvo ni pregledalo dimnikov, dva posestnika, katera so orožniki naznanili. Tako mi kmetje poznamo to go-

spodo, kako skrbi na eni strani za kmete v varstvenem oziru, na drugej strani ga pa naravnost zastruplja z raznimi vrstami žganja. Če en dimnik ni ravno tako narejen, kakor mora biti, ni taka škoda, če se tudi hiša zažge, kakor če je v vasi po nepotrebem žganjarija. Vendar se pa na eni strani natanko skrbi, na drugi se pa pusti, da se kar tako napravljajo žganjarije.

Mi ljudstva ne slepimo, ampak mi pri vsakej priliki to povdarjamo, kaj se dela in kako se ž njimi postopa. In tudi glede splošne in enake volilne pravice smo ljudstvu razkladali, da imajo hlapci in gospodarji enako pravico. Zakaj, če so hlapci odslužili vojake in dovršili 24. leto, morajo imeti tudi nekaj pravice. Nam se ni bati hlapcev in veseli bi bili, če bi jih imeli. Toda žalibog ljudje že odhajajo pri 20 letih v tujino iskat si boljše domovine, kakor jo imajo v rojstvenem kraju. Kranjska je izključno kmečka dežela in vsi tudi drugi stanovi so dolžni, da delajo, da se povzdigne kmečki stan, da žrtvujejo tudi nekaj svojih interesov za korist domovine.

Slabše ne more biti. Mi upamo, da bodo po uvedbi splošne in enake volilne pravice boljši časi in zato se bomo tudi za njo potegnili! (Odobranje na levi. — Beifall links.)

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Schweitzer ima besedo.

Poslanec dr. Schweitzer:

Visoka zbornica! Ako poprimem za besedo, storim to pod vtiskom koraka, katerega je storil častiti klub veleposestnikov. Dasiravno ne smatra naša stranka tega koraka bog ve kako tragičnim, vendar le zasluži ta korak, da se ga primerno osvetli pred visoko zbornico in pred vsjo javnostjo.

Slišali smo danes od enega govornikov za razširjenje volilne pravice, namreč od častitega tovariša gospoda dr. Kreka, da častiti gospodje veleposestniki pred 30 leti niso razumeli potreb časa in ljudstva. In reči moram, da so danes pokazali, da se od tedaj niso ničesar naučili in tudi ničesar pozabili niso, in da tudi danes ne poznajo potreb časa in ljudstva.

Govorili so gospodje, da s takimi revolucijonarji, kakor smo mi, ki hočejo vse staro odpraviti in obnoviti, ne bodo sedeli v eni zbornici.

Jaz bi opozarjal gospode, — žal, da jih ni tukaj, — da naš predlog, oziroma predlog večine ustavnega odseka, nima čisto nobenega revolucijonarnega značaja na sebi. To je predlog, ki je povsem pravičen, čegar izvršitev je popolnoma lahko mogoča, in zaradi takega predloga si pustimo čisto lahko očitati, da smo revolucijonarji. Sicer to očitanje nekoliko neprijetno diši po ovajanju na zgoraj, ali v tem slučaju smo v jako dobri družbi, kajti sami stanovski tovariši gospodov veleposestnikov: baron Morsey, jako nadarjen in ugleden veleposestnik, ali jim blizu stoječi knez Fürstenberg, so se izrekli za načelo splošne in enake volilne pravice.

Torej tukaj se gotovo nahajamo v družbi, katera se mora zdeti gospodom, ki so zapustili zbornico, popolnoma primerna in dostojna.

Govorili so tudi gospodje, da delamo iz strankarskega egoizma, ako stavimo ta predlog. Jaz le vprašam: gospoda moja, kaj pa je hujši izraz strankarskega egoizma, kakor korak, katerega so gospodje danes storili?

Seveda nam gospodje očitajo in tudi danes so nam očitali, da koristi kmeta čudno zastopamo in pravijo, da, ako se uvede splošna in enaka volilna pravica, bo imel kmet ravno tak glas, kakor njegov hlapec. In to je eno najhujših orožij, s katerim nas hočejo pri naših volilcih pobiti. Odgovor je jako lahak. (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Saj je že Demšar razložil!») Le poslušajte! To je gotovo, da si bo dobro organizirano in v svojej agitaciji jako agilno delavstvo brez dvoma pridobilo volilno pravico. Ako torej ne dobim splošne in enake volilne pravice, bi bili kmetje na slabšem, ako bi volili samo industrialni delavci; s tem pa, da volijo tudi kmečki hlapeci in kmečki delavci, kateri imajo gotovo zmisel za agrarstvo, bi se le okrepil agrarski element.

Seveda pravijo gospodje od veleposestva, saj mi nismo zoper to, da se volilna pravica sploh razširi, mi smo pripravljeni, da se deželi da nova kurija. — Jaz mislim, da imamo v Avstriji z novimi kurijami, odkar je grof Badeni poskusil tisti svoj eksperiment, dosti izkušenj.

Te kurije obsegajo velikanske volilne okraje. Poslanec mora torej zastopati tako heterogene težnje volilcev, da mu je nemogoče zastopati vse te težnje v resnici.

Temu nasproti pride govornik od veleposestva in pravi: Ja, če je tako, zakaj pa ste potem proti sedanjemu zistemu po kurijah, saj to je pravi interesni zastop ljudstva? Jaz mislim, da tako grešilo, kakor z izrazom «interesno zastopstvo» se v borbi za volilno preosnovno še ni zlepa s kako stvarjo. To je «locus communis», kateri je tako velik, da so njegovi posestniki že zaradi njega samega veleposestniki. (Veselost na levi — Heiterfeit lints.)

Kako interesno zastopstvo je to, če v kuriji veleposestnikov volijo le oni veleposestniki, ki so vpisani v deželni deski?

Mi gotovo nismo proti interesnemu zastopstvu, ali tukaj v zbornici ni nobenega interesnega zastopstva. Če pogledamo po kurijah, potem se more govoriti o zastopstvu interesov edino pri zastopnikih kmečkega prebivalstva. Veleposestniki imajo med sabo zastopnike veleindustrije, zastopnike mobilnega kapitala in poleg teh sede pravi agrarci. Jako zanimivo bi bilo prisostvovati kaki njihovih sej in poslušati, kako ti gospodje uravnavajo te različne, nasprotujoče si interese. Ravno tako je v mestih. Častiti gospod poslanec župan Hribar je bil jako hud, ko sem rekel zadnjič, da so mesta protiagrarska in je rekel, da je med našimi mesti par zelo kmečkih. Torej njih zastopniki zastopajo agrarske interese. Potem morajo zastopati tudi interese birokracije, ki je v mestih močna, in ki jih je volila, in-

terese obrtnikov, ki so jih volili (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Advokatov, farjev!») Tudi! Jaz vedno gledam, gospoda moja, z velikim sočustvom, kako se vrši v dušah gospodov velik boj med temi interesi, in kakor vedno slabo zmaga, tako zmagajo v njihovih dušah interesi birokracije. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Kakor Vi trdite!» — Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Nevaren nasprotnik ta Schweitzer!») Če se hočete spustiti v debato, prosto Vam!

Najbolj zanimiva sta pa oba zastopnika trgovske in obrtne zbornice! Človek bi mislil, da pri teh dveh gospodih, ki imata zastopati tako okrog 20 volilcev, da pri teh bi ne bilo nobene kolizije interesov (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Imajo več tisoč drugih volilcev!»), ali tudi ta dva gospoda morata zastopati na eni strani veliko industrijo, na drugi strani pa malo obrt in hudomušni socijalni demokratje so menda nalašč izvolili enega teh gospodov, da jih vodi k različnim merodajnim osebam, da tam tistim osebam dokažejo ad oculos, kako nevzdržljiv je dosedanji volilni zistem. (Poslanec dr. Krek: — Abgeordneter Dr. Krek: «Dobro!»)

Mi smo gotovo za zastopstvo interesov in jaz bi ne imel nič zoper to, če bi se govorilo danes o tem, da se uvede stanovsko zastopstvo. Če bi bile razmere take, bi se državi, ki sloni na družbi, katera sestoji iz raznih stanov, gotovo lahko boljše svetovalo od drugi zastopnikov ljudstva, ako bi ti zastopniki bili izvoljeni od različnih stanov; teh pa nimamo, vsaj organiziranih ne (Poslanec dr. Krek: — Abgeordneter Dr. Krek: «Tako je!»), kakor je potreba in zaraditega je popolnoma nemogoče, da se tako stanovsko zastopstvo vpelje. Sedanji zastopniki interesov pa, kakor se sami imenujejo, so naravnost karikature. (Klici na levi: — Rufe lints: «Res je!») In če bi nič ne dosegli pri svojej težnji po splošni in enaki volilni pravici, kakor to, da se iz sveta spravi interesno zastopstvo, bi se res nekaj doseglo in že zaraditega smo za splošno in enako volilno pravico. (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Tako je!»)

Gospodje od veleposestva so nam osobito očitali, da je naša ideja, oziroma da je ideja za splošno in enako volilno pravico neizvedljiva zaraditega, ker kaže že sedaj peta kurija s svojimi nastopi v državni zbornici, da so zastopniki ljudstva popolnoma nesposobni za vsako parlamentarno delovanje. Jaz imam k temu le pripomniti: Če bi po tej peti kuriji ne bili nič družega dosegli, kakor to, da je s svojimi nastopi dokazala nevzdržljivost sedanjega parlamenta, bi bila tudi nekaj zaslužnega storila.

Toda kakor je rekel poslanec Daszynski, če se ne motim, v državnem zboru: oni so storili to, kar jim je bilo v sedanjih razmerah mogoče; ker ne morejo z uspehom zastopati najrazličnejših svojih volilcev, so delali to, kar so mogli, namreč, da so s kričanjem obračali pozornost nase. — Sicer so pa bili tisti kričalci med njimi, ki so začeli parlament izpodkopavati, izvoljeni v takih volilnih okrajih, kjer imajo prvo besedo veleindustrijalci in ti so izrabljali svojo premoč

nasproti delavstvu; in ravno zato je jako umestna zadnja točka našega predloga, da naj se varuje svoboda volitev.

Nahajajo se še nekateri takozvani «prijatelji obstoječih razmer» in «branitelji priposestovanih pravic», ki mislijo, da bode agonija, v katerej se nahajajo sedanji zastopi, trajala šest do sedem let. Jaz teh prijateljih sanj gospodom ne bom razdril, to bodo najbrže v kratkem storila dejstva, občudujem le njih politično zaspanost, v katerej so take sanje mogoče.

Veleposestniki se nimajo nič bati od splošne in enake volilne pravice, nekaj pa bodo morali storiti, ako hočejo, da bodo njihovi interesi, potem ko se uveljavi splošna in enaka volilna pravica, zastopani, da se bo slišala tudi njih beseda v zbornici, nekaj bodo morali storiti, cesar dosedaj niso storili, izvrševati bodo morali tisto nalogo, katero ima veleposestvo vsled svoje denarne moči in izobraženosti, katere ljudstvo nima, katero pa veleposestnik lahko si z denarjem pridobi, in to je: naj bodo v svojem gospodarstvu ljudstvu vzor. To se pri nas seveda ne da trditi, iz znanih razlogov (Klic na levi: — Ruff links: Pump!), torej iz razlogov, katere je ravnokar gospod tovariš dr. Šusteršič kratko omenil. (Veselost na levi. — Heiterfeit links.) Vsekako pa bodo morali stopiti med ljudstvo, delovati med ljudstvom, če bodo hoteli imeti vpliv v zakonodajnem zboru. Seveda, to je jasno: Vsi ti gospodje tudi nimajo v sebi potrebnih lastnostij, da bi stopili med ljudstvo. Jaz si n. pr. ravno voditelja teh gospodov — toliko fantazije nimam in mislim, da tudi gospod dr. Tavčar ne, dasi je včasih poetično navdihnjen — ne morem misliti na kakem ljudskem shodu.

Korak, katerega so storili veleposestniki, je brezuspešen. Pričakujem od politične razsodnosti častitih gospodov iz središča, da ne bodo storili enakega koraka, namreč, da ne bodo glasovali proti predlogu ustavnega odseka. Zato prosim, da naj se predlog sprejme. (Ploskanje na levi. — Gündelatschen links.)

Deželni glavar:

Gospod poslanec župan Hribar ima besedo.

Poslanec Hribar:

Visoka zbornica!

Bilo bi sicer interesantno na razna izvajanja častitih gospodov predgovornikov, ki so rešili po gospodu voditelju katoliško-narodne stranke pridodeljena jim penza, eni boljše, drugi slabše; — vendar se ne spuščam v odgovarjanje, ker je čas že jako kratek, ker je kasno in pa ker smo vse z malo izjemami v dosedanji debati že slišali, ker je to v obče znana stvar, ki se je v zadnjem času že v tej zbornici in zlasti mnogo po časopisih razpravljala.

Jaz podam torej le v kratko izjavo, do katere so me pooblastili častiti gospodje tovariši iz narodno-naprednega kluba.

Izjavljam namreč, da bo narodno napredni klub glasoval za resolucijo pod I, in sicer za 1. oddelek tako, kakor je stavljen, brez premembe.

Mi bi bili sicer želeli, da bi se bilo glasovalo tako, kakor smo mi predlagali; najprej o uvedbi splošne in enake volilne pravice za državni zbor in potem še-le v drugej vrsti za deželni zbor zato, ker smo prepričani, da mora priti taka reforma od zgoraj doli. Vendar nimamo nobenega povoda, da bi glasovali proti, ker je v bistvu ravno to, kar večina upravnega odseka intenzivuje.

Mi bomo glasovali za 2. oddelek I, s katerim se osrednja vlada poziva: «da nemudoma predloži državnemu zboru zakonski načrt v pod I. označenem zmislu»; — in sicer zato, ker sem se jasno in odločno že takrat, ko sem imel čast utemeljevati naš predlog, za to izrekel.

Vsa znamenja kažejo, da si je vlada te svoje naloge sedaj tudi popolnoma svesta in da bo v kratkem predložila državnici zbornici potrebno predlogo za presodno volilnega reda.

Mi bomo tudi glasovali za točko III, oddelek 1. predloga, zato, ker nas ta oddelek čisto nič ne boli. Stvar je potem cesarske vlade, da ustreže temu naročilu v stavljenem jej roku, ako pa ne ustreže, da se opraviči. — Mi si ne bomo glave razbijali za vlado.

Mi bomo končno glasovali tudi za 3. oddelek I tako, kakor je stavljen, neizpremenjen, ker odgovarja našim intencijam.

Ne bomo pa glasovali za II, s katerim se pozivlje c. kr. osrednja vlada, da naj, če ne gre drugače, tudi potem oktroà uvede splošno in enako volilno pravico za državni in deželni zbor, — iz dveh važnih razlogov.

Prvi razlog je ta, da mislimo, da bi bil unikum, da bi dežela kot ustavopravno telo odstopila od svoje prerogative in vlado naravnost pozivljala, da se posluže oktroà.

Drugi razlog pa je ta, ker smo trdno prepričani, da pomenja v Avstriji oktroà veliko nevarnost za Slovane. Kaj je oktroà, to kaže naša sedanja ustava, ki je Slovanom krivična ves čas, odkar jo uživamo. — Saj se sliši tudi sedaj že izza kulis, da se pripravlja za državni zbor taka preosnova, ki bode vse prej, kakor za Slovane ugodna. Mi se torej po vsej pravici bojimo, da, če uveljavi vlada volilni red za državni zbor z oktroà pa tudi za naš deželni zbor, — da tak oktroà nikakor ne bode v korist Slovanstvu v Avstriji, oziroma Slovanstvu v našeji ožji domovini.

To so torej razlogi, da bomo glasovali proti točki II. predloga.

Zvesti svojim načelom glede splošne in enake volilne pravice pa bomo glasovali za ostali dve točki predloga.

Deželni glavar:

Želi še kdo gospodov besede v splošni razpravi? (Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, ima gospod poročevalec končno besedo.

Poročevalec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica!

Po izvajanjih nekaterih gospodov govornikov je ta debata pravzaprav že postala specialna debata

in da mi ni treba več pri posameznih poglavjih še enkrat govoriti, zaradi tega mi bodi dovoljeno, da na posamezne ugovore, tudi v kolikor se tiče podrobnostij, odgovorim že sedaj tekom splošne debate.

Pred vsem se mi je pečati z gospodom, katerega žalibog ni več tukaj, z gospodom grofom Barbotom. Pravim žalibog, da ga sedaj ni tukaj, ker bi pri tej priliki ga prav rad še videl, sicer pa odkritosrčno želim, da bi tega gospoda in njegovih somišljenikov nikdar več ne videli v tej visoki zbornici.

Gospod grof se je osobito zadiral v oktroa in se je v tej točki srečal z gospodom županom ljubljanskega mesta in velikim Slovanom gospodom Hribarjem. To je čudno, gospoda moja! Gospod grof Barbo, ki je priznано zastopnik nemštva v tej zbornici in v državnem zboru, protestira proti oktroa v imenu ustave in zakonov. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «On ima svoje razloge! Moji pa niso isti!») Gospod župan Hribar pa, ki je znan kot velik Slovan, kot napreden Slovan, kot radikalen Slovan, pa tudi protestira zoper oktroa, in sicer, kakor pravi, iz popolnoma drugih razlogov, ali ne vem, častiti gospod župan, če se v pravem razlogu morebiti ne srečate z grofom Barbotom. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «To je sumničenje!») Prosim, to so argumenti, katere prosto pobijate, kadar hočete. Po mojih mislih in našem prepričanju mora, kdor volilno preosnovno v zmislu splošne in enake volilne pravice v resnici hoče, biti tudi za eventuelni oktroa zaradi tega, ker če ni za oktroa, je izključeno, da bi v deželni zbornici kdaj prišli do uvedbe splošne in enake volilne pravice. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Ni resnica!») Poglejte! Mi slovenski poslanci, ki smo danes zbrani sami tukaj, — in želim, da bi bilo vedno tako, da bi bili sami slovenski poslanci tukaj, — ki smo vendar zastopniki ogromne večine dežele, tukaj smo mi edini, da naj se uvede splošna in enaka volilna pravica, ali teh deset zastopnikov 80 volilcev, ali kaj 80, saj 30 jih moramo odračunati, teh deset zastopnikov 50 volilcev se je zoperstavilo in njihova volja bo odločila, ako ostanemo na stališču, da izključujemo vsak oktroa.

Uvaževati je gotovo pomisleke, katere je gospod župan Hribar izrazil, ko pravi: Mi Slovani se imamo bati, eventuelni oktroa ne bo nam Slovanom prijazen. V eni sapi pa gospod župan potrjuje, da je bil patent z leta 1861., kateri še danes velja in na katerega veljavo se gospod župan prav za prav sklicuje, tudi oktroa in da je bil ta nam Slovanom v škodo. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Tisti, ki bodo delali novi oktroa, so ravno takega mišljenja!») To je protislovje! Po mojih mislih noben oktroa, ki vsebuje princip splošne in enake volilne pravice, ne more biti slabši, kakor dosedanji volilni red, vsak je boljši, če je princip splošne in enake volilne pravice v njem zapopaden, boljši in bolj koristen za ljudstvo v obče, osobito pa za Slovane v državi.

In pri tem imamo upoštevati, gospoda moja, še drugo veliko nevarnost. Kak oktroa bo ja moral priti v enem ali drugem zmislu. Jaz ga smatram neizogibnim.

Jaz vprašam, ali more v teh razmerah, v katerih se Avstrija nahaja, ko izgublja Avstrija na ugledu, ko na svetovnem teatru dnevne politike naša država že čisto nič ne pomeni, ali morajo merodajni faktorji vedno le gledati in čakati do trenutka, ko se razmere same po sebi zboljšajo, kar je sedaj popolnoma izključeno! Merodajni krogi bodo prisiljeni napraviti oktroa. Ali vendar je veliko bolje, če se ljudski zastopniki oglasijo v pravem času za oktroa, kateri je ljudstvu v korist, za popularen, demokratičen oktroa, kakor da dobimo absolutističen oktroa.

Vsak absolutističen oktroa bo za nas Slovane desetkrat bolj škodljiv, osobito pa oktroa, ki ni zasnovan v zmislu splošne in enake volilne pravice! (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Vsak oktroa je vsiljen!»)

Gospodje, kateri pobijajo oktroa, pozabijo vedno, ali pa nečejo na to misliti, kar je resnica, da je namreč sedanja ustava z dne 20. februarja 1861. leta tudi oktroa, da je torej protizakonita in torej nima v mojih očeh nobene veljave.

Toda jaz ne bi imel nič proti temu, če bi gospodje bili na primer predlagali drugo stilizacijo tega predloga, n. pr. da naj se skliče konstituanta, zastop ljudstva, voljen po splošni in enaki volilni pravici, in sicer tako, da na gotovo število prebivalstva pride en mandat, da je torej vsaka volilna geometrija izključena in da naj ta konstituanta sklene nov volilni red in novo ustavo temu takoj prilagodi. Ako bi bili gospodje stavili tak predlog, bi ne imel nič proti temu. Ali, gospoda moja, tak predlog se ni stavil in zato moramo vztrajati pri predlogu odseka, ker sicer nikdar ne moremo pričakati spremembe razmer v tej visoki zbornici, potem se bo vedno nadaljevala krivica, da zastopniki 50 volilcev zasejajo tukaj deset sedežev, mej tem ko zastopniki vsega kmečkega stanu kranjske dežele zasejajo samo 16 mest v tej visoki zbornici.

Dovoljeno mi bodi odgovoriti še na nek ugovor gospoda grofa Barbota, katerega sicer ni danes izrazil, ker je bil danes jako kratek, ampak katerega je bil izpregovoril v nujnostni debati glede volilne reforme.

Gospod grof Barbo je opetovano povdarjal, da je v tistem hipu obstrukcija prišla v državni zbor, ko je peta kurija prvič volila svoje zastopnike in s tem je hotel očitati zastopnikom splošne skupine, da so oni uveli obstrukcijo v državni zbor. Kdor je sedel leta 1897. v državnem zboru, kdor je čital časnike v tej zadevi, ta ve, da niso bili poslanci pete kurije tisti, ki so uveli obstrukcijo v državni zbor, temveč zastopniki drugih kurij, da so bili zastopniki starih kurij, kateri so ta obstrukcijski boj pričeli. Obstrukcija se je začela takrat, ko je Schönererjeva stranka prišla pet mož močna v državni zbor. Obstruirala je Schönererjeva in druge nemške stranke, in sicer buržoazijske stranke: nemški liberalci in nemška ljudska stranka so bile solidarne — to je zgodovinska resnica — in končno je pomagalo Schönererju pri tej obstrukciji še — ustavoverno veleposestvo; in naj se desetkrat, stokrat to taji, resnica je, da je baron Schwegel podpiral leta 1897. obstrukcijo v državni zbornici. Mi sami smo na

lastne oči videli, kako je ta mož ustavovernega veleposestva pritekel v zbornico, ko je manjkalo obstrukcionistom par glasov za imensko glasovanje, in s tem pripomogel obstrukcionistom do potrebnih 50 glasov. Tako je bilo! Ti gospodje so pričeli z obstrukcijo, ali vsaj bili poleg pri pričetku. In gospodje! Vsaj imamo še stenografične zapisnike državnega zbora od tiste glasovite seje dne 27. novembra 1897. leta, ki se je pričela ob 11. uri 20 minut in končala ob 11. uri petintrideset minut, tiste seje državnega zbora pred padcem grofa Badenija. Bodi mi dovoljeno prečitati ta zapisnik, ker je ž njim dobro označen sedanjí parlament, ker vsak lahko vidi, koliko je tak parlament vreden. Predsednik stopi v zbornico in tu zabeležijo stenografi

(bere — lieft):

«Präsident besteigt, von den Abgeordneten der Linken mit anhaltenden, stürmischen Pfuirufen und anderen im Sturm unverständlich bleibenden Zwischenrufen, mit Zohlen und Pfeifen empfangen, die Estrade». Potem pravi predsednik

(bere — lieft):

«Ich eröffne die Sitzung und konstatiere die Beschlußfähigkeit des hohen Hauses.» (Stürmische Unterbrechung links und Rufe: «Verbrecher, hinaus»!) Zopet na levi, to so ti gospodje! Dalje

(bere — lieft):

«Die Herren Abgeordneten Wenger und Ritter von Proskowetz sind unwohl gemeldet. (Lofender Lärm, Pfeifen und Zohlen links.) Vse na levici. Potem

(bere — lieft):

Die Herren Abgeordneten Freiherr v. Ehrenfels und Dr. Weißkirchner haben ihre Stellen als Schriftführer niedergelegt.» (Unausgesetzte lärmende Unterbrechungen, Poltern, Zohlen, Pfeifen und Blasen links.) Zopet na levi! To so te vrste gospodje. Potem pravi predsednik:

«Zu einer Erklärung erteile ich dem Herrn Abgeordneten Grafen Stürgkh das Wort.» (Stürmische Unterbrechungen und Widerspruch links, dazwischen Pfeifen, Trommeln, Trompeten usw.)

Potem neki poslanec, povdarjam mestne skupine, ne pete kurije, imena ne navedem nobenega, ampak zapisnik je gospodom na razpolago, proti predsedniku

(bere — lieft):

Hochverräter» potem dalje

(bere — lieft):

(Präsident gibt das Glockenzeichen, neuerlicher furchtbarer Lärm, Tumult, Pfeifen, Trompeten und Pultschlagen links.)

Potem zopet en poslanec mestne skupine in poleg tega vseučiliški profesor

(bere — lieft):

«Hochverräter seid Ihr alle»!

Potem en poslanec mestne skupine in profesor na vseučilišču

(bere — lieft):

«Aufhängen würde man Euch in einem anderen Lande. Schamlofestes — Gesicht!»

Pred Gesicht je še kratka beseda, katere pa, oprostite, gospoda, ne morem rabiti, ker je preveč neparlamentarna, saj misli si jo lahko vsak.

(bere — lieft):

«Glender Schurke! Glender Schuft»!

To razume vsak tudi, če nemški ne zna!

(bere — lieft):

Das Blut über Euere Köpfe! Gesetzbrecher seid Ihr, Staatsverbrecher! Laßt die Polizei kommen! Ohne Polizei werdet Ihr heute nicht weiterkommen»!

Potem zopet zastopnik mestne skupine in profesor na univerzi

(bere — lieft):

«Herunter mit dem Präsidium»!

Potem zopet en poslanec mestne skupine

(bere — lieft):

«Sie schänden diesen Stuhl»!

Potem drug poslanec mestne skupine

(bere — lieft):

«Das ist eine Infamie! Niederträchtigkeit»!

In drugi

(bere — lieft):

«Sie sind der größte bewußte Lügner»!

In potem zopet prejšnji poslanec mestne skupine in profesor na univerzi

(bere — lieft):

«Alter armenischer Hund! Pfui»!

In tako, gospoda moja, gre ta stvar naprej. Torej vidite, to je obstrukcija, katera se ni začela po zastopnikih splošne kurije, ki so prišli v zbornico s poštnim namenom, da delajo, kolikor jim bo pri njih pičlem številu mogoče, za blagor svojih volilcev. To so delali zastopniki privilegirancev. In še danes vidim grofa iz ustavovernega veleposestva, kako je s stolom razbijal pred sedežem ministrskega predsednika po tleh, hujše kakor kak drvar, in to je bil grof in eksclenca, član ustavovernega veleposestva! In potem se še drzne zastopnik tega ustavovernega veleposestva v deželnem zboru kranjskem trditi, da so zastopniki splošne kurije uveli obstrukcijo v naš parlament! To je obrekovanje, izusteno ali iz nevednosti, ali pa namenoma. Vsekako pa bi moral mož, ki čita menda precej časnikov, biti bolje poučen v dogodkih l. 1897., kakor je pokazal povodom svojega govora gospod grof Barbo.

Govorilo se je, gospoda moja, tudi o zastopstvu interesov.

Gospoda moja! Najboljše zastopstvo interesov je po mojem mnenju splošna in enaka volilna pravica,

če je združena poleg tega s proporcijnim zistemom, ker potem pridejo potom volilnega boja vsi interesi do veljave.

Najslabše zastopstvo interesov pa je kurijalni zistem. Ker, gospoda moja, ako imamo kurijo veleposestnikov, mest in kmečkih občin, potem je umevno, da se smatra vsacega kandidata kot zastopnika interesov dotične kurije, torej n. pr. v kmečkih občinah kot zastopnika kmečkih interesov. Tu ni nobenega dvoma! Tako neumen menda pač nobeden ne bo, da bo kot kandidat v kmečkih občinah volilcem rekel: «Jaz nisem za Vaše, ampak za interese veleindustrijalcev, birokracije i. t. d.» Ker pa se to smatra samo ob sebi umevno, zato vidimo, da se pri volilnih bojih ne gre za nikak boj za interese, ampak je to čisto navaden politični boj, v okviru enega in istega interesa, in vidimo zato, da se v naših zakonodavnih zastopih ne ločijo poslanci po kurijah, ampak po političnem svojem veroizpovedanju. To kaže tudi naša zbornica, ko sedi pri nas tovariš Mihael Arko, akoravno bi moral kot mestni zastopnik sedeti v Vaših vrstah, med tem ko bi moral sedeti tovariš poslanec Božič v naših vrstah, pa sedi pri Vas. (Posl. Hribar: — Abg. Hribar: «Vsaj Božič tam sedi!») To je anomalija in zato ni mogoče govoriti o interesnem zastopstvu pri kurijalnem zistemu.

Vse drugače je pri splošni in enaki volilni pravic, tam se bo drugače vršila volilna borba. Edni bodo kandidirali agrarca, drugi industrijca, in ako bo izvoljen industrijec, bo vedel, da ima zastopati industrijske interese, in če bo zmagal agrarec, bo zastopal agrarne interese i. t. d. (Posl. Hribar: — Abg. Hribar: «Pri nas bo eden klerikalen, drugi pa svobodomiseln!»)

In jaz trdim, da noben drugi volilni zistem ni tako pravilno in pravično zastopstvo interesov, kakor zistem splošne in enake volilne pravice, osobito ako je združen s proporcijnim zistemom, ker potem tudi interesi, ki ostanejo v manjšini, pridejo do primerne veljave v zakonodaji.

S tem sklepam in prosim častite gospode, da preidejo v podrobno debato in sprejmejo predloge upravnega odseka. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi in na galeriji. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links und auf der Galerie.)

Deželni glavar:

Gospodje poslanci, ki so za prehod v specialno razpravo, izvolijo vstati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto in torej preidemo v nadrobno razpravo.

Prosim gospoda poročevalca, da prečita prvo točko predloga.

Poročevalec dr. Šusteršič:

Prvi odstavek se glasi (bere — lieft):

«Visoki deželni zbor naj sklene:

I.

1.) Deželni zbor se izreka za načelo splošne, enake, neposredne in tajne volilne pravice pri volitvah v deželni zbor in v poslansko zbornico državnega zbora, ter uvideva nujno potrebo, da se izvrši čimpreje volilna preosnova, ki oživotvori označena načela.»

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati.

Gospodje poslanci, ki so za 1. točko, izvolijo vstati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Je sprejeta.

Poročevalec dr. Šusteršič:

Drugi odstavek se glasi (bere — lieft):

«2.) C. kr. osrednja vlada se pozivlje, da nemudoma predloži državnemu zboru zakonski načrt v pod 1. označenem zmislu.»

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim za glasovanje.

Gospodje, ki pritrjujejo 2. točki, izvolijo obsedeti.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeta.

Poročevalec dr. Šusteršič:

Tretji odstavek se glasi (bere — lieft):

«3.) C. kr. vlada se pozivlje, da nujno izdela zakonska načrta o spremembi deželnega reda in deželnega volilnega reda v pod 1. navedenem zmislu in ju predloži deželnemu zboru, ki naj se baš v svrhu sklepanja o teh zakonskih načrtih skliče v izredno zasedanje vsaj meseca januarja 1906.»

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim gospode, ki so za to točko, da izvolijo vstati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeta.

Poročevalec dr. Šusteršič:

Drugi predlog se glasi (bere — lieft):

II.

«Za slučaj, da bi nujno oživotvorenje označene reforme parlamentarnim potom izkazalo se kot nemo-

goče, se c. kr. osrednja vlada pozivlje, nasvetovati na najvišjem mestu, da se sedanji deželno- in državno-zborski volilni red, ki sloni na oktroiranem februar-skem patentu iz l. 1861., potom najvišje odločitve razveljavi in istim potom uvede za državni in deželni zakonodajni zastop nov volilni red po načelih splošne, enake, neposredne in tajne volilne pravice.»

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati.

Gospodje poslanci, ki pritrjujejo temu predlogu, izvolijo vstati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejet z večino.

Poročevalec dr. Šusteršič:

Tretji predlog se glasi

(bere — liest):

«III.

C. kr. osrednja vlada se pozivlje, skrbeti za to, da se v vsakem slučaju, enodobno z oživotvorenjem novih volilnih redov uveljavi tudi poseben zakon v osiguranje popolne volilne svobode vsacega k volitvi upravičenega državljana.»

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati.

Gospodje, ki pritrjujejo temu predlogu, izvolijo vstati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto in torej so sprejeti v drugem branju vsi predlogi ustavnega odseka. (Burno dolgotrajno odobravanje, ploskanje in «Živio»-klici na levi in na galeriji. — Stürmischer, anhaltender Beifall, Händeklatschen und «Živio»-Rufe links und auf der Galerie.)

Poročevalec dr. Šusteršič:

Predlagam, da se predlogi ustavnega odseka takoj tudi sprejmejo v tretjem branju.

Deželni glavar:

Ako ni ugovora proti temu, da se o predlogih ustavnega odseka takoj glasuje v tretjem branju (nihče ne ugovarja — es erfolgt kein Widerspruch), prosim torej glasovati.

Gospodje poslanci, ki pritrjujejo predlogom ustavnega odseka v celoti, izvolijo vstati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Predlogi so v celoti sprejeti in s tem je ta točka dnevnega reda končno rešena. (Ponovljeno burno ploskanje in «Živio»-klici na levi in na galeriji. — Erneutes, stürmisches Händeklatschen und «Živio»-Rufe links und auf der Galerie.)

Na vrsto pride sedaj točka:

4. Priloga 50. Proračun deželnega zaklada za leto 1906.

4. Beilage 50. Voranschlag des Landesfondes für das Jahr 1906.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

5. Priloga 51. Poročilo deželnega odbora o dovolitvi 5% naklade na najemnino v Ribniškem trgu.

5. Beilage 51. Bericht des Landesausschusses, betreffend die Bewilligung einer 5% Auflage von den Mietzinsenträgnissen im Markte Reifnitz.

(Se izroči upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

6. Priloga 52. Poročilo deželnega odbora o preložitvi okrajne ceste Čatež-Lipa z dotičnim načrtom zakona.

6. Beilage 52. Bericht des Landesausschusses, betreffend die Umlegung der Bezirksstraße Čatež-Lipa unter Anschluß des betreffenden Gesehtentwurfes.

(Se izroči upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

Poslanec Hribar:

Prosim besede. Ker je sedaj že ura en četrt na tri in ima šolski odsek danes popoldne še sejo, bi prosil častitega gospoda glavarja, da bi bil tako prijazen, da sejo zaključi.

Deželni glavar:

Jaz bi le še prosil, da se reši 7. točka dnevnega reda, ker je gospod poslanec Pfeifer, ki ima utemeljevati svoj samostalni predlog glede Belokranjske železnice, jutri zadržan, se udeležiti seje.

Na vrsto pride torej kot zadnja še točka:

7. Utemeljevanje samostalnega predloga gospoda poslanca Vilj. Pfeiferja in tovarišev v zadevi zgradbe Belokranjske železnice (k prilogi 46).

7. Begründung des selbständigen Antrages des Herrn Abgeordneten Wilhelm Pfeifer und Genossen in betreff Erbauung der Weißkraner-Bahn (zur Beilage 46).

Gospod predlagatelj Pfeifer ima besedo.

Poslanec Pfeifer:

Visoka zbornica! V zadnji seji dne 14. t. m. omenjal je častiti tovariš gospod župan Hribar mojega predloga, ki sem ga izpremenil v samostalen predlog. Storil sem to po klubovem sklepu, da se najprej reši volilna reforma, po tej točki pa takoj predlog o belokranjski železnici.

Glede deželniških prispevkov, katere je priporočal ljubljanski gospod župan za železnico, sem pa takoj označil svoje stališče, da se brez potrebe ne sme obremeniti naša dežela pri podaljšanju dolenske železnice preko Bele Krajine, da mora to železnico po mojem mnenju graditi država kot svetovno progo druge vrste.

Po teh opazkah podam se na potovanje na prijazno dolensko stran, v lepo novomeško okolico.

Odhajajočemu iz Novega mesta proti Gorjancem po lepi novo izpeljani državni cesti dosepešemu na vrh sedla odpre se ti nov svet, prelep kos naše domovine, kršna Bela Krajina, ločena po visokem gorovju od ostale Kranjske, osamljena radi slabih prometnih zvez. Vrl narod biva tu, različen od drugih Kranjcev po nošnji, šegah in življenju, žal, pozabljen in zapuščen od vsega sveta, ker nima niti železnice, niti pripravnih cest.

Vse skrbi in težnje belokranjskih občin zlivajo se v en otožni glas: Vzrok gospodarskemu propadu niso le trtna uš, peronospora ali druge prepogoste elementarne nezgode, ki so opustošile nekdanje cvetoče vinske gorice ter silijo kmeta, da trumoma zapušča rodno zemljo in si išče v daljni tujini tega, kar mu domovina odreka; niso le naravni dogodki, — tožijo dalje belokranjske občine, — ki tej zemlji ne dajo dihati, ampak eden poglavitnih vzrokov gospodarskemu propadu tega lepega dela naše skupne domovine je ta, ker je brez železnične zveze. Kar se pridelava doma, mora se večinoma prodati doma poceni in pod ceno, ker redko prihajajo vnanji kupci; vsak se straši utrudljive mučne vožnje po robotih slabih cestah in drage vožnine, kar pa se ne pridelava ali pridobiva doma, mora se po visoki ceni uvažati daleč od zunaj.

K vsemu temu — tožijo omenjene občine — pa se grozeče dviga nova morilna skrb, težka kakor mōra. Znano je slavni zbornici, da je uničila grozna trsna uš tamošnje vinograde, da gospodarji nikakor niso mogli obnoviti uničenih vinogradov iz lastnih sredstev, marveč so bili prisiljeni najeti posojila pri državi, deželi in drugih upnikih. Bliža se čas, ko bode treba vračati posojila — trda je za denar, zaslužka ni, radi pomanjkanja industrielnih podjetij, dohodki iz kmetij pa komaj zadostujejo, da se z njimi pokrijejo razne davščine in nujne potrebščine vsakdanjega življenja.

Te žalostne razmere upijejo po energični pomoči, država je dolžna skrbeti, da ne zadoni tod skoro obupni glas «morituri te salutant».

Država mora Beli Krajini priskočiti v tem težavnem boju, da se ohrani ta vrli, cesarju in domovini vsekdar zvesti narod na domači zemlji, da ta ne pride v tuje roke.

Takoj, ko je po dolgoletnem prizadevanju bila zakonito zagotovljena dolenska železnica, so zahtevale udeležene občine belokranjsko železnico; tudi deželni zbor kranjski pridružil se je tej upravičeni zahtevi in vkljub svojim skromnim finančnim sredstvom dovolil znatno svoto za stroške pripravljane dela tega projekta.

Deželni zbor je sklenil ta požrtvovalen prispevek, da bi spravil toli zanemarjeno Belo Krajino v zaželjeno železniško zvezo in s tem omogočil spečavanje njenih znamenitih pridelkov ter obrtno delo vzbudil k novemu življenju.

Vsaj dolenska železnica vendar ne sme vedno ostati tako imenovana «slepa» železnica brez nadaljevanja; dolenska železnica se mora nadaljevati preko Bele Krajine, da bodo nje že sedaj ugodni dohodki še ugodnejši postali.

Iz upravnega poročila za leto 1904. se razvidi, da daje dolenska železnica čimdalje ugodnejše dohodke.

Po tem izkazu so znašali obratni dohodki 1.390.702 K in vsi stroški 792.429 K, da je čistega dohodka 598.272 K, ki se ima porabiti za obrestovanje in amortizacijo, kakor tudi za odplačevanje še ostalega garancijskega dolga deželi Kranjski.

Sicer je prejšnji železniški minister dr. Wittek, ko sem se ponovljeno oglašal v državnem zboru za podaljšanje Dolenske železnice preko Bele Krajine ter v tem zmyslu stavil resolucije, naprosil in pooblastil takratnega poročevalca o železnicač mojega prijatelja in tovariša gospoda Povšeta podati izjavo, da je minister naklonjen projektu glede belokranjske železnice — seveda so to le besede, kakor smo jih slišali tudi letos v državnem zboru, ko je minister grof Byland-Rheidt mojemu prijatelju gospodu dvornemu svetniku Šukljetu nasproti zagotavljal vladno naklonjenost glede zgradbe belokranjske železnice.

Toda blagohotnim besedam slediti morajo dejanja, da se bo ta namera slednjič vendar uresničila, da država da Beli Krajini tako potrebno železnično zvezo, da bode vrli Belokranjec mogel nadalje ostati na svoji zemlji in ga nemila usoda ne bo več podila v neprijazno tujino. Vrli delavni narod belokranjski, ki je prispeval k stroškom vseh železnic, ki so v severnih deželah naše državne izpeljane takorekoč od vasi do vasi, ima dobro pravico zahtevati, da bode končno tudi on deležen železnične zveze in z njo spojenega prometa. Ker se je vprašanje podaljšanja dolenske železnice pogostoma razpravljalo v državnem zboru letos in v prejšnjih letih, je umestno, da se oglašata tudi deželni zbor, radi tega sem stavil predlog, ki se glasi:

«Slavni deželni zbor skleni:

Deželnemu odboru se naroča, da glede podaljšanja dolenske železnice preko Bele Krajine stopi v dogovor s c. kr. osrednjo vlado v ta namen, da se pripravijo potrebne tehnične in finančne podlage, ki omogočijo zgradbo belokranjske železnice.»

Belokranjska železnica pa gotovo ne bo obtičala pri deželni meji, ampak se mora zvezati s hrvaškimi železnicami pri Karlovcu-Ogulinu, kakor je to nasvetoval

častiti moj tovariš gospod dvorni svetnik Šuklje dné 5. oktobra t. l. v državnem zboru, ker zahtevajo strateški in svetovno važni prometni oziri, da postane dolenska železnica ena glavnih prog naše države.

V tem zmislu priporočam svoj predlog in nasvetujem, da se izroči upravnemu odseku. (Odobranje na levi. — Beifall links.)

Deželni glavar:

Gospodje poslanci, ki pritrjujejo predlogu, da se samostalni predlog izroči upravnemu odseku, izvolijo vstati.

(Obvelja. — Angenommen.)
Sprejeto.

Z ozirom na izraženo željo in na to, da ima danes popoldne še šolski odsek sejo, bomo sklenili.

Naznaniti mi je le še dnevni red prihodnje seje, katera bode jutri dné 15. novembra ob 10. uri dopoldne.

Na dnevni red pridejo sledeče točke: (Glej dnevni red prihodnje seje. — Siehe Tagesordnung der nächsten Sitzung.)

Šolski odsek ima sejo danes popoldne ob 1/2 6. uri.

Finančni odsek zboruje jutri ob 5. uri popoldne.

Upravni odsek ima sejo jutri ob 9. uri dopoldne.

Sklepam sejo.

Konec seje ob 2. uri 25 minut popoldne. — Schluß der Sitzung um 2 Uhr 25 Minuten Nachmittag.

